

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**”Varmaan tosi vaikea, jos mä vaan viittosin, enkä
tekis mitään kehollista”**

– Kuurosokeiden ja viittomakielen tulkkien kokemuksia liikunnan
ja liikkeiden tulkkauksesta

Anna Rähä

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Huhtikuu / 2015

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Anna Räihä	Sivumäärä 40 ja 1 liite
Työn nimi ”Varmaan tosi vaikea, jos mä vaan viittosin, enkä tekis mitään kehollista” – Kuurosokeiden ja viittomakielen tulkkien kokemuksia liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta	
Ohjaava opettaja Anne-Mari Jaamalainen	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Suomen kuurosokeat ry kommunikaatiopalvelut, Riitta Lahtinen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tutkittiin kuurosokeiden ja viittomakielen tulkkien kokemuksia liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta. Opinnäytetyön tilaaja on Suomen Kuurosokeat ry kommunikaatiopalvelut.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaisia kokemuksia kuurosokeilla ja viittomakielen tulkeilla oli liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta liikuntatilanteissa sekä tuoda esiin liikkeen tulkkauksen haasteita ja hyviä käytänteitä.</p> <p>Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät olivat haastattelu ja havainnointi. Sekä haastattelut että havainnointi toteutettiin helmi- ja maaliskuussa 2015. Opinnäytetyöstäni hyötyvät viittomakielen tulkit, jotka saavat työstäni vinkkejä kuurosokeiden liikunnan ja liikkeiden tulkkaukseen. Työni tilaaja saa palveluidensa käyttäjien, kuurosokeiden henkilöiden, kokemuksista liikunnan tulkkaus-tilanteissa tietoa.</p>	
Asiasanat Kuurosokeat, viittomakieli, tulkkaus, liikunta	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Anna Rähä	Number of Pages 40 and 1 appendix
Title "Probably really hard, if I just sign and I would do nothing physical" – The experiences of interpretation of physical exercises and movements of the deaf-blind and the interpreters	
Supervisor Anne-Mari Jaamalainen	
Subscriber The Finnish Deafblind Association, Communication Unit and mentor Head of communication unit Riitta Lahtinen	
Abstract <p>The purpose of this thesis is to examine the experiences in the interpretation of the physical exercises and movements of the deaf-blind and interpreters. The subscriber of the work is The Finnish Deafblind Association, Communication unit.</p> <p>The objective of the thesis was to find out what kind of experiences the deaf-blind and the interpreters have of interpreting exercises and movements during physical training situations. Another aim was to bring out the challenges and good recourses related to the interpretation of movement.</p> <p>The study was qualitative. The research methods of the thesis were interviews and observation. Both the interviews and the observation were implemented during February and March 2015.</p> <p>My thesis will be useful for interpreters as it gives them pointers on how to interpret the physical exercises and movements of the deaf-blind.</p>	
Keywords The deaf-blind, Finnish Sign Language, interpretation, physical exercise	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KUUROSOKEUS	6
3 TULKKAUS, KUVAILU JA OPASTUS	7
3.1 Kuvailun menetelmiä	10
3.2 Liikkeellä kuvailu, liikkeessä kuvailu ja kehon käyttö kuvailussa	11
3.3 Toiminnallinen näkö ja kuulo tulkkaustilanteissa	12
4 HAASTATTELUIDEN TOTEUTUS	14
4.1 Teemahaastattelu tiedonhankintamenetelmänä	14
4.2 Teemahaastatteluiden toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus	15
4.3 Haastatteluaineiston käsittely ja analysointi	16
5 HAVAINNOINNIN TOTEUTUS	18
5.1 Havainnointi tiedonhankintamenetelmänä	18
5.2 Havainnoinnin toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus	20
5.3 Havainnointiaineiston käsittely ja analysointi	20
6 TUTKIMUSTULOKSET	21
6.1 Vesijumpan tulkkauksen hyviä käytänteitä ja haasteita	21
6.2 Muiden liikuntatilanteiden tulkkauksen hyviä käytänteitä ja haasteita	25
7 POHDINTA	34
LÄHTEET	39
LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Tutkin opinnäytetyössäni kuurosokeiden henkilöiden ja viittomakielen tulkkien kokemuksia liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta. Opinnäytetyöni tilaaja on Suomen Kuurosokeat ry kommunikaatiopalvelut ja työelämäohjaaja kommunikaatiopäällikkö Riitta Lahtinen. Kuurosokeille tulkkaus on mielestäni monimuotoisuudessaan hyvin kiinnostavaa. Opinnäytetyöni tilaajan pyynnöstä valitsin aiheekseni liikunnan ja liikkeiden tulkkauksen kuurosokeille. Olemassa olevaa tietoa liikkeiden tulkkauksesta on suhteellisen vähän, varsinkin sen vastaanottajien näkökulmasta.

Tietoperustassa kerron kuurosokeudesta ja sen seurannaisvaikutuksista sekä kuurosokeille tulkkauksesta, opastuksesta ja kuvailusta. Tulkin on hyvä ymmärtää kuurosokeuden seurannaisvaikutuksia. Toiminnallisella näöllä ja kuulolla on keskeinen vaikutus tulkkauksen sujuvuuteen. Erityisesti toiminnallisen näön merkitys tulkkaustilanteissa nousi tutkimukseni tuloksissa tärkeäksi tekijäksi tulkkauksen sujuvuuteen. Avaan toiminnallista näköä ja kuuloa alaluvussa 3.3.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen, laadullinen tutkielma. Keräsin opinnäytetyöni aineiston kahdella eri tiedonhankintamenetelmällä, haastattelulla ja havainnoinnilla. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää millaisia kokemuksia kuurosokeilla ja viittomakielen tulkeilla on liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta liikuntatilanteissa sekä tuoda esiin näihin liittyviä haasteita ja hyviä käytänteitä. Opinnäytetyöstäni hyötyvät viittomakielen tulkit, jotka saavat työstäni vinkkejä kuurosokeiden liikunnan ja liikkeiden tulkkaukseen. Suomen Kuurosokeat ry kommunikaatiopalvelut saa opinnäytetyöstäni tietoa palveluidensa käyttäjien kokemuksista liikunnan parissa ja liikkeiden tulkkaamisesta. Myös oma ammatillinen osaamiseni kehittyi opinnäytetyön tekemisen aikana.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia ovat liikunnan ja liikkeiden tulkkaukseen liittyvät haasteet ja hyvät käytänteet kuurosokeiden liikuntatilanteissa?

1.1. Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen vesijumpassa?

1.2 Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen muissa liikuntatilanteissa?

2 KUUROSOKEUS

Kuurosokeat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Kuurosokeus määritellään pääaistien eli näön ja kuulon toimintakyvyn mukaan. Kuurosokeus ilmeneekin eriasteisena. Osa kuurosokeista henkilöistä on täysin kuuroja sekä sokeita ja osalla kuurosokeista on jäljellä kuulon ja/tai näön jäänteitä. Näön ja/tai kuulon puuttuminen kokonaan tai näiden vajavaisuus vaikeuttavat kommunikointia muiden kanssa, tiedonsaantia, ympäristössä liikkumista ja siihen orientoitumista. Näin määriteltynä käsite kuurosokea pitää sisällään sekä täysin kuurosokeat että vaikeasti kuulonäkövammaiset henkilöt. (Lahtinen 2006, 183; Suomen Kuurosokeat ry 2015.) Käytän opinnäytetyössäni termiä kuurosokea kaikista henkilöistä, joilla on diagnosoitu kuulonäkövamma. Suomessa on noin 850 kuurosokeata. Kuulon ja näön yhteisvaikutusta ei kuitenkaan tunnusteta aukottomasti, joten on mahdollista, että kuurosokeita on yli 850. Lukuun ei ole laskettu mukaan ikääntymisen aiheuttamaa kuulon ja näön vajavuutta. (Lahtinen 2006, 183; Suomen Kuurosokeat ry 2015.)

Yhteispohjoismaisessa kuurosokeuden määritelmässä kiinnitetään erityisesti huomiota kuurosokeuden aiheuttamaan vaikea-asteiseen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmään (Suomen Kuurosokeat ry 2015). Kuurosokeuden määritelmää ollaan uudistamassa. Todennäköisesti uuteen määritelmään lisätään kompensoinnin käsite, kuulovammaa ei voi kompensoida näöllä eikä näkövammaa kuulolla. Varsinkin Suomessa on esitetty pinnistelyn, voimien kulumisen, psyykkisen kuormittumisen ja tasapainon lisäämistä yhteispohjoisomaiseen kuurosokeusmääritelmään. (Rouvinen 2014, 4-5.) Määritelmien ohella on muistettava, että kuurosokeus on vain yksi kuurosokean henkilön ominaispiirteistä. Kuurosokeus vaikuttaa kuitenkin kokonaisvaltai-

sesti henkilön elämänhallintaan ja selviytymiseen arjessa. Tästä syystä kuurosokeus tulisikin aina määritellä toiminnallisuuden kautta. (Suomen Kuurosokeat ry 2015.)

Kuurosokean henkilön kommunikaatiomenetelmiin vaikuttavat hänen näkö- ja kuulotilanteensa, hänen käytössään olevat kielet sekä muiden vuorovaikutustilanteen henkilöiden käyttämät kielet ja ympäristön fyysiset olosuhteet. Kuurosokeiden ryhmä käyttää kaikkia Suomessa puhuttuja ja viitottuja kieliä. (Suomen Kuurosokeat ry 2015.) Oletettavaa on, että kuurosokeiden henkilöiden ryhmän kielijakauma noudattaa muun väestön kielijakaumaa. Suomen väestöstä äidinkielenään suomea puhuvia on 89,3 % ja ruotsia äidinkielenään puhuvia 5,3 % (Kotimaisten kielten keskus 2015). Viittomakielistä Suomessa käytetään pääasiallisesti suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 10). Kuurosokeissa henkilöissä on kaksikielisiä, jotka käyttävät esimerkiksi suomea ja suomalaista viittomakieltä, sekä monikielisiä, jotka käyttävät useampia kieliä (Suomen Kuurosokeat ry 2015).

Usein kuurosokean henkilön käyttämä kieli valikoituu hänen kuuloasteensa perusteella (Lahtinen 2006, 185). Kuurosokeutuvan henkilön ilmaisukieli, puhuttu tai viitottu, säilyy yleensä samana, mutta kielen vastaanottamisen menetelmät voivat vaihdella hyvinkin paljon (Lahtinen 2004, 12). Monet kuurosokeat hyödyntävät kommunikaatiossaan myös erilaisia tuntoaistinvaraisia kielten vastaanoton keinoja ja sosiaalisia menetelmiä (Suomen Kuurosokeat ry 2015). Käytän opinnäytetyössäni termejä suomenkielinen kuurosokea ja viittomakielinen kuurosokea sen mukaan, käyttääkö kuurosokea henkilö ilmaisussaan pääasiassa suomenkieltä vai suomalaista viittomakieltä.

3 TULKKAUS, KUVAILU JA OPASTUS

Kuurosokeat henkilöt voivat tilata tulkin työhön, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastuksiin ja virkistykseen (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010). Tulkkaus mahdollistaa yhdenvertaisen osallistumisen ja tiedonsaannin (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 41). Tulkkipal-

velu on luonteeltaan henkilökohtaista palvelutoimintaa. Periaatteessa kuurosokea tulkin käyttäjä määrittelee itse tarvitsemansa palvelun osa-alueineen, opastamisen, kuvailun, kielen ja käytettävät kommunikaatiomenetelmät. (Pölonen 2004, 9.)

Kuurosokeille tulkkaukseen sisältyy kolme osa-aluetta, kielellinen tulkkaus, kuvailu ja opastus. Osa-alueet voivat olla samanaikaisesti tai erikseen käytössä. (Lahtinen 2006, 184.) Tulkkauksessa käytettäviä eri kommunikaatiomenetelmien yhdistelmiä on useita tilanteesta ja vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden taidoista riippuen (Lahtinen 2004, 12). Kommunikaatiomenetelmät voidaan jakaa puhuttuihin ja viitottuihin kieliin, kuuloaistilla eli auditiivisesti vastaanotettaviin menetelmiin, näköaistilla eli visuaalisesti vastaanotettaviin menetelmiin ja tuntoaistilla eli taktiilisti vastaanotettaviin menetelmiin (Suomen Kuurosokeat ry 2015).

Tulkki usein selventää puhetta suomenkielisille kuurosokeille henkilöille. Puheen selventäminen tarkoittaa epäselvän tai hiljaisen puheen toistamista tai puheen artikuloimista selkeällä huuliolla. Huuliota voidaan tukea sormittamisen avulla. Puhetta selventäessään tulkilla on oltava rauhallinen ja selkeä puherytmi ja sanat on lausuttava loppuun asti. Tulkin on pidettävä puheessa oikea voimakkuus ja toistettava tärkeät sanat ja käytettävä tarvittaessa selkeitä huuliota. (Lahtinen 2006, 188.) Tulkki voi selventää puhetta ilman apuvälineitä tai esimerkiksi toistaa muiden puhumat asiat mikrofonin kautta kuurosokean asiakkaan kuulonapuvälineen vastaanottimeen (Suomen Kuurosokeat ry 2015). Muita puhuttuun kieleen perustuvia tulkkausmenetelmiä ovat muun muassa kirjoitus ja sormiaakkoset. Viitottu puhe sisältää sekä puhutun että viittomakielen elementtejä. (Lahtinen 2004, 12.)

Viittomakielisen kuurosokean asiakkaan näkökyvystä riippuu, millaista viittomakielen tulkkausta hän vastaanottaa. Vaihtoehtoja ovat muun muassa vapaaseen tilaan viittominen, putkimaiseksi kaventuneeseen näkökenttään viittominen, lähietäisyydellä viittominen, kädestä käteen eli taktiilisti viittominen ja edellä mainittujen yhdistäminen, jos se on tarpeellista tilanteen ja tilan takia. (Lahtinen 2006, 185.) Mikäli kuurosokea henkilö näkee jonkin verran, hän voi vastaanottaa viittomista visuaalisesti eli näön kautta (Mesch 2004, 21). Kuurosokea voi varmistaa näkemistä esimerkiksi pitämällä kiinni viittojan ranteesta, koska hän kykenee siten säätämään viittojan kädenliikkeiden laajuutta sekä tunnistamaan paremmin viittomien liikkeiden suuntia (Su-

men Kuurosokeat ry 2015). Kuurosokean henkilön näön heikentyessä viittomisen vastaanottaminen vaikeutuu, jolloin tulkin on muutettava viittomista ja jopa kielen rakenteita kuten viittomatilan käyttöä (Lahtinen 2006, 185). Tulkin viittoessa kapeaan näkökenttään viittomisala kapenee ja kädet nousevat lähemmäs kasvoja ja viittomisen vauhti usein hidastuu (Lahtinen 2006, 186).

Kaikille taktiilisti vastaanotettaville kommunikaatiomenetelmille yhteistä on kielen ja sitä täydentävän tiedon vastaanotto tuntoaistilla. Taktiilisti viittominen tarkoittaa tuntoaistin kautta välitettävää viittomista. Taktiili viittomakieli ei ole itsenäinen kieli vaan visuaalisen viittomakielen muunnos. (Mesch 2000, 216.) Taktiilissa viittomisessa kielen rakenteet muuttuvat, koska viittomakielestä tavallisesti näöllä vastaanotettavat vihjeet, kuten non-manuaalisuus ja suun liikkeet, muutetaan taktiilin viittomisen osaksi (Lahtinen 2006, 187). Esimerkiksi kysymys- ja kieltolauseet tulkin on välitettävä taktiileilla tavoilla (Kovanen & Lahtinen 2006, 44-45). Tulkin on usein taktiilitulkatessaan supistettava viittoma-ala ja muodostettava viittomien liikkeet pienemmällä alueella. Kuurosokeasta asiakkaasta liikkeen havaitseminen voi olla vaikeaa, jolloin tulkin on hyvä hidastaa viittomista. (Suomen Kuurosokeat ry 2015.) Puhuttuun kieleen perustuvia tulkkausmenetelmiä, jotka kuurosokea asiakas ottaa vastaan taktiilisti, ovat muun muassa suuraakkoset tulkin tai asiakkaan kämmeneen tai muuhun kehonosaan ja taktiilit sormiaakkoset asiakkaan kämmeneen (Kovanen & Lahtinen 2006, 11).

Kosketukseen perustuvista menetelmistä hyötyvät kaikki kuurosokeat heidän käyttämästään kielestä riippumatta. Sosiaaliset pikaviestit ovat tulkkaustilanteissa käytettyjä, etukäteen tulkin ja kuurosokean asiakkaan välillä sovittuja, keholle tehtäviä merkkejä tai kehoviittomia. Ne ovat nopea ja reaaliaikainen tapa selventää tulkkaustilanteessa tapahtuvia muutoksia, toimintaa ja ihmisten reaktioita. Yleisimpiä sosiaalisia pikaviestejä ovat palautteet kyllä ja ei, toiminnan muutoksia ilmaisevat merkit, ympäristössä tapahtuva toiminta, keskustelun vuoronvaihdon ilmaiseminen, opastuksen aikana käytettävät merkit ja ihmisten tunteiden kuvaamiseen liittyvät merkit kuten hymy ja itku. (Lahtinen 2006, 190.)

Kuurosokealle henkilölle tilanteessa toimimisen lähtökohta tulkkauksen lisäksi on riittävä informaatio, jotta ympäristön hallinta, siinä toimiminen ja liikkuminen mahdollis-

tuvat. Kuurosokea henkilö voi hahmottaa ympäristönsä ja huomioida sen vain tulkin näköhavaintoihin pohjautuvien vihjeiden kautta tai omakohtaisella tutkimisella ja kosketushavainnoilla. Kuurosokeille tulkkauksen ero kuuroille ja huonokuuloisille tulkkauksesta näkyy juuri näkövammaa kompensoivan visuaalisen informaation välittämisessä. Tämä tapahtuu ennen kaikkea kuvailun ja opastuksen kautta. (Lahtinen 2006, 184.)

Kuvailu on tärkeä osa kuurosokeille tulkkausta. Kuurosokeille tulkattaessa välitetään audittiivista, visuaalista ja muilla aisteilla koottua tietoa ympäristöstä ja kohteista. Tulkkauksen osana kuvailu selventää ja auttaa hahmottamaan asiakokonaisuuksia. Kuvailun kautta kuurosokea tulkin asiakas saa järjestelmällistä ja systemaattista tietoa ja näin ollen hän voi muodostaa kokonaiskuvan tilanteesta. Hahmottamalla kokonaisuuden kuurosokea tunnistaa asiayhteyksiä ja saa mahdollisuuden tilanteen ennakointiin ja reagointiin. Tämä auttaa kuurosokeata hallitsemaan tilannetta. Kuvailu tukee kontaktin saamista ympäristön kohteisiin ja sosiaalisissa tilanteissa. Tilaan orientoitumista lisää, kun henkilö saa tietoa muun muassa tilasta, esineistä, ihmisistä ja heidän reaktioistaan sekä ilmapiiristä. On tärkeätä huomata, että kuvailijan on pyrittävä puolueettomuuteen ja kertomaan tapahtumista totuudenmukaisesti. On tulkin vastuulla kuvailla, koska usein kuurosokea asiakas ei voi tietää, mitä ympäristössä tapahtuu eikä voi näin ollen kysyä asiaa tai toimia aktiivisena aloitteen tekijänä. Toisinaan kuvailu voidaan antaa tilanteen jälkeen, tätä kutsutaan jälkitulkkaukseksi. (Lahtinen 2006, 191, 193–194; Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12.)

Yksi tulkkauksen osa-alueista on opastaminen, jonka aikana liikutaan yleensä paikasta toiseen sekä orientoidutaan ympäristöön, jolloin viestintä tapahtuu suureksi osaksi kehon liikkeitä tunnustellen. Opastuksen aikana kuurosokea ja tulkki voivat olla myös yhdessä paikassa, jolloin ohjaavan käden avulla kuvaillaan ja havainnoidaan tilassa olevia kohteita. (Lahtinen 2006, 184–185.)

3.1 Kuvailun menetelmiä

Kuvailu voi olla yksisuuntaista tai kaksisuuntaista. Yksisuuntaisella kuvailulla tarkoitetaan sitä, että tulkki kertoo ympäristöstä ja kuvailee sitä, mutta kuvailun vastaanottaja

ei kommentoi kuvailua. Mikäli kuvailun vastaanottaja esittää kysymyksiä kuvailuun liittyen, muuttuu tilanne vastavuoroiseksi kuvailukeskusteluksi eli kaksisuuntaiseksi kuvailuksi. (Lahtinen 2006, 193.) Kuvailu voidaan jakaa sisällön laajuuden mukaan perusominaisuuksien ilmaisuksi, peruskuvailuksi, tarkaksi kuvailuksi ja laajennetuksi kuvailuksi. Käytettävissä olevan ajan mukaan kuvailu voi olla lyhytkestoista ja tiivistettyä tai pidempikestoista ja yksityiskohtaista. (Lahtinen ym. 2009, 22.)

Keholle piirtäminen on kuvailun osa-alue, jossa ympäristöä kuvaillaan keholle ihon kautta tunnistettavaksi. Piirtäminen voi auttaa hahmottamista tilanteissa, joissa kohteen kuvailu on vaikeaa. Piirtämällä saadaan tietoa tilasta, esineistä ja tapahtumien suhteista. Piirtäminen tukee ja täydentää vastaanottajan havainnointia. (Lahtinen ym. 2009, 123.)

3.2 Liikkeellä kuvailu, liikkeessä kuvailu ja kehon käyttö kuvailussa

Liikkeellä kuvailussa kuvailijan omalla tai vastaanottajan keholla ilmaistaan kuvailtavasta kohteesta muun muassa asentoa, roolia, rytmiä sekä tietoa liikkeen suorituksesta, sen kestosta, laajuudesta ja tauoista. Kehon kokonaisvaltaisilla liikkeillä kuvaillaan liikkuvaa kohdetta ja liikkeiden suorittaminen yhdessä toimii kielellisen tiedon tukena tai itsenäisesti. Paljon liikettä vaativassa toiminnassa kuten tanssissa kannattaa ohjeistukseen liittää mukaan vastaanottajan kehon liikkeet. (Lahtinen ym. 2009, 119.)

Liikkeessä kuvailu liittyy yhdessä liikkumiseen ja opastamiseen. Reitin varrella olevien tunnistettavien kohteiden kuten rakennusten ilmaiseminen voidaan tehdä kulkeamisen aikana sanallisesti, osoittamalla, kehon liikkeillä tai suoraan keholle. Lisäksi esimerkiksi hissistä, ovista ja liikennevaloista ilmoittaminen. (Lahtinen ym. 2009, 122.)

Kehokontakti tulkin ja kuurosokean asiakkaan välillä liikkeen kuvailussa voi olla selkä-selkä, jalka-jalka, käsi-jalka tai jokin vastaava kontakti. Esimerkiksi jumppatilanteessa liikkeiden kuvailu voidaan tehdä joko osalla kehoa, kädellä, jalalla tai koko keholla. Ohjaavan kuvailevan käden käyttö vapauttaa kuvailijan sekä vastaanottajan

toimimaan tilassa. Liikkeellä muodostetaan monta asiaa samanaikaisesti. Kuvaileva käsi toimii välillä valittuna kuvailun kohteena, välillä osoittaen suuntia ja suurimmaksi osaksi liikeratoja kuvaillen. Liikuntatilanteissa kuten jumpassa kuvailuun liittyy liikera-tojen kuvailu, eri kehonosien nimeäminen ja suuntien ilmaiseminen. Usein liikuntati-lanteessa käytetään myös kuvailevia ilmaisuja. Tilke- ja täytesanoja, joita liikkeen kuvailussa usein tulee liikaa, on hyvä karsia. (Lahtinen ym. 2009, 109, 120.)

3.3 Toiminnallinen näkö ja kuulo tulkkaustilanteissa

Tulkin on hyvä tietää toiminnallisen näön ja kuulon mahdollisuuksista tulkkaustilan-teissa ja eri apuvälineiden tuomista hyödyistä tulkkaukseen (Lahtinen 2004, 20). Apuvälineiden käyttö ja tulkkauksen menetelmät voivat vaihdella tulkkaustilanteen aikana tulkkaustilanteessa tapahtuvien toiminnallisten ja ympäristön muutosten vuoksi. Tästä voi seurata tulkkaukseen viivettä esimerkiksi apuvälineiden laitton ja säätämisen ajaksi. (Lahtinen 2006, 196.)

Osalla kuurosokeista henkilöistä on keskeistä näköä jäljellä, osalla näkökenttä kape-nee vähitellen ja osalla toimii näkökentän laitaosa. Näkökykyyn liittyvät usein myös hämäräsokeus, häikäistymisherkkyys ja kontrastien erottelukyvyn vaikeus. Jotkut kuurosokeat henkilöt näkevät erilaisia valoilmioita, jotka vääristävät ympäristöstä näön avulla hahmotettua kuvaa tai tekevät siitä epätarkan. Tulkin on tärkeä tietää, mitkä näkemiseen liittyvät asiat auttavat kuurosokeaa asiakasta tiedon vastaanotta-misessa. Näitä ovat esimerkiksi hyvä, tasainen, riittävä ja häikäisemätön valaistus. Kuurosokeaa asiakasta auttaa tulkin käsien ja kasvojen ilmeiden erottamisessa pa-remmin, jos tulkin vaatetus muodostaa hyvän taustan viittomiselle. Tulkin kynsien lakkaamisesta ja huulipunän käytöstä voi olla kuurosokealle asiakkaalle myös apua. Tulkkauksen alussa tulkin ja kuurosokean asiakkaan on hyvä tarkistaa asiakkaan näkötilanne. (Lahtinen 2004, 20–21; Lahtinen 2006, 196.)

Tulkin ja asiakkaan ollessa liian lähellä toisiaan, tulkin molemmat kädet tai edes toi-nen käsi eivät välttämättä mahdu asiakkaan näkökenttään. Tästä seuraa, että kuu-rosokea asiakas ei ehdi seurata tulkin nopean viittomisen liikerataa eikä hän havaitse viittomaa. Jos näin käy, tulkin on seurattava kuurosokean asiakkaan katsetta ja arvi-

oitava sen sekä tulkkauksen vastaanottajan muista vihjeistä sopiva viittomisvauhti. (Lahtinen 2004, 20–21; Lahtinen 2006, 196.)

Tulkin on hyvä muistaa, että näkeminen on erittäin yksilöllistä eri tilanteissa. Vaikka kuurosokea asiakas ja tulkkauksutilanne olisivat tulkille tutut, ei tulkin tule tehdä oletuksia näkötilanteen muuttumattomuudesta. Pienikin valaistusolosuhteiden muutos voi aiheuttaa asiakkaan kommunikaatiotavan muuttumisen, jos kuurosokea henkilö esimerkiksi häikäistyy. Yleensä valaistusolosuhteet muuttuvat aina, jos kuurosokea asiakas siirtyy eri tilaan, sisältä ulos tai ulkoa sisälle. Kuurosokean näön sopeutumisessa uusiin valaistusolosuhteisiin kestää aina hetken verran. Muun muassa tästä syystä kuurosokean asiakkaan mahdollisuus näkökykyyn turvautumiseen voi vaihdella kesken tulkkauksutilanteen. Tulkin on hyvä huomioida tämä ja tarvittaessa kaventaa viittomisalaa tai jopa vaihtaa kommunikaatiomenetelmää kokonaan. (Lahtinen 2004, 20–21; Lahtinen 2006, 196.)

Toiminnallisella kuulolla tarkoitetaan kuurosokealla henkilöllä jäljellä olevaa kuuloa, jota hän voi hyödyntää. Toiminnallinen kuulo on yksilöllistä. Myös se vaihtelee tilanteittain, kuinka sama kuurosokea henkilö hyötyy jäljellä olevasta kuulostaan ja kuulolaitteista. Kuurosokean saama hyöty kuulolaitteista ei välttämättä ole kielellistä, jos henkilö ei kuulolaitteenkaan avulla saa selvää puheesta. Kuulon avulla kuurosokea voi kuitenkin saada tietoa puherytmistä, ihmisten palauteäänistä kuten naurusta ja ympäristön äänilähteistä. Tulkki voi antaa tulkkauksutilanteissa kuulemista tukevaa tietoa asioista, joista asiakas ei näön avulla saa varmistusta. Näitä voivat olla esimerkiksi kovat, äkkinäiset ja yllättävät äänet ja näiden äänilähteen nimeäminen. Tulkin tiedon antamista helpottaa, jos tulkki tietää, mitä kuurosokea asiakas kuulee puheesta ja/tai ympäristön äänistä. (Lahtinen 2004, 18; Lahtinen 2006, 196.)

4 HAASTATTELUIDEN TOTEUTUS

4.1 Teemahaastattelu tiedonhankintamenetelmänä

Haastattelin teemahaastatteluna, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Yleensä keskustelun luonteva kulku määrää käsittelyjärjestyksen, mutta joskus kysymykset voivat vaatia sen, että asiat on käsiteltävä etukäteen määrättyssä järjestyksessä. Toisin sanoen, teemahaastattelu on keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208; Kurkela 2015.) Tutkimuskysymykseni eivät vaatineet tiettyä teemojen käsittelyjärjestystä. Tavoitteeni oli pitää keskustelu rentona ja luontevana, koska haastattelutilanne on siten miellyttävä sekä haastateltavalle että haastattelijalle.

Teemahaastattelun ehdoton hyvä puoli on se, että kerättävä aineisto rakentuu aidosti haastateltavan henkilön kokemuksista käsin eikä tutkijan etukäteen suunnittelemat ja ”tietämät” vastausvaihtoehdot rajaa aineistoa. Kuitenkin tutkijan etukäteen valitsemat teemat sitovat aineiston tutkimuskysymykseen. (Kurkela 2015.) Haastateltavien henkilöiden aidot kokemukset olivat yksi syy, miksi valitsin teemahaastattelun opinnäyteyteni toiseksi tiedonhankintamenetelmäksi. Tavoitteeni oli kerätä nimenomaan kokemuksia liikuntatilanteiden ja liikkeen tulkkauksesta ja kuvailusta. Kyselyllä tai lomakehaastattelulla en olisi välttämättä saanut niin kattavaa aineistoa kuin mitä koin haastatteluissa saavani. Vasta alalle valmistuvana minulla ei ollut ennen haastatteluja ja havainnointia niin monipuolista tietoa ja käytännön kokemusta liikkeen kuvailusta ja sen eri menetelmistä. Tämän vuoksi oli hyvä, etteivät minun etukäteen suunnittelemat ja ”tietämät” vastausvaihtoehdot rajanneet aineistoa kuten olisi saattanut käydä kyselyssä tai lomakehaastattelussa valmiine vastausvaihtoehdoineen.

Teemahaastattelun huono puoli on riski siitä, että haastateltava henkilö alkaa johdella haastattelun kulkua liikaa, jolloin syntyvän aineiston eri haastattelut eivät ole riittävässä määrin samanlaisia ja vertailukelpoisia teemarakenteensa puolesta (Kurkela

2015). Näin ei kuitenkaan tekemissäni haastatteluissa käynyt. Teemahaastattelu voi myös helposti olla sekava kokoelma ihmisten puhetta, jolloin tutkijan on vaikeata jälkeenpäin jäsenellä tekstiä ja muodostaa siitä päätelmiä, jotka perustuisivat vastaajien puheeseen ja kokemukseen eikä tutkijan väkisin tekemään jäsentelyyn. (Kurkela 2015.) Haastatteluissa esittämäni tarkentavat kysymykset rajasivat tätä riskiä. Käyttämäni teemahaastattelurunko on opinnäytetyöni liitteenä.

4.2 Teemahaastatteluiden toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus

Haastattelin neljää kuurosokeaa ja neljää viittomakielen tulkkia helmi- ja maaliskuussa 2015. Sovin haastattelut kuurosokeiden vapaa-ajan toiminnassa, jossa vierailin kaksi kertaa helmikuussa ja kerran maaliskuussa. Ensimmäisellä kerralla haastattelin yhtä suomenkielistä kuurosokeaa ja kahta viittomakielen tulkkia. Sovin myös yhden viittomakielisen kuurosokean ja yhden viittomakielen tulkin kanssa heidän haastattelujensa ajankohdasta. Sovitut haastattelut tapahtuivat myöhemmin kuurosokean henkilön kanssa kasvokkain ja tulkin kanssa Skype-ohjelman välityksellä. Toisella kerralla haastattelin yhtä suomenkielistä kuurosokeaa. Kolmannella kerralla haastattelin yhtä viittomakielistä kuurosokeaa ja sovin yhden viittomakielen tulkin haastattelusta sähköpostitse.

Haastattelemistani kuurosokeista kaksi oli viittomakielisiä ja kaksi suomenkielisiä. Haastattelin kaikki kuurosokeat kasvokkain ja en käyttänyt haastatteluissa tulkkausta. Suomalainen viittomakieli ei aiheuttanut haastatteluissa viittomakielisten kuurosokeiden kanssa minulle ymmärtämisongelmia. En kokenut, että kielitaitoni haastatteluissa olisi aiheuttanut ongelmia haastateltavillekaan esimerkiksi viittomieni kysymysten ymmärtämisessä. Kuvasin viittomakielisten kuurosokeiden haastattelut videokameralla ja tallensin suomenkielisten kuurosokeiden haastattelut sanelimella. Tallensin sanelimella myös kasvokkain haastattelemieni viittomakielen tulkkien ja Skype-ohjelman välityksellä haastattelemiani viittomakielen tulkin puheen. Kerroin haastatteluiden alussa kaikille haastattelemilleni kuurosokeille ja viittomakielen tulkeille tekeväni opinnäytetyötä liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta ja kuvailusta. Sanoin tallentavani haastattelut, jotta voin myöhemmin litteroida haastatteluaineiston analysoinnin helpottamiseksi. Lisäksi kerroin kaikille haastateltaville, että kukaan muu ei minun

lisäksi käsittele, katsele tai kuuntele haastattelutallenteita. Sähköpostitse haastattelemalleni tulkille kerroin, että kukaan muu ei minun lisäksi lue hänen sähköpostitse lähettämiään vastauksiaan.

Käytän haastateltavien anonyymiuden turvaamiseksi haastattelemistani kuurosokeista nimien sijaan numeroita 1, 2, 3 ja 4 sekä haastattelemistani viittomakielen tulkeista kirjaimia A, B, C ja D. Näin eri henkilöiden vastaukset ovat erotettavissa toisistaan. Suomenkieliset kuurosokeat 1 ja 2 käyttivät tulkkausta vastaanottaessaan pääsääntöisesti puheen toistoa, viittomakielisistä kuurosokeista kuurosokea 3 käytti tulkkausta vastaanottaessaan pääsääntöisesti kapeaan näkökenttään viittomista ja kuurosokea 4 lähelle viittomista. Lisäksi kaikki kuurosokeat käyttivät opastusta ja kuvailua.

Kaikilla haastattelemillani viittomakielen tulkeilla oli useiden vuosien kokemus kuurosokeille tulkkauksesta ja kaikilla oli myös aiempaa kokemusta liikuntatilanteissa kuurosokeille tulkkauksesta. Viittomakielen tulkki A:lla on työkokemusta noin 10 vuotta. Hän on opiskellut kuurosokeuteen liittyviä opintoja sekä opiskellessaan viittomakielentulkiksi että työuran aikana, mutta ei kuurosokeille tulkkauksen suuntautumisopintoja. Viittomakielen tulkki B:llä on työkokemusta noin 13 vuotta ja hän on opiskellut viittomakielen tulkiksi kouluttautuessaan kuurosokeille tulkkauksen suuntautumisopinnot. Lisäksi hän on käynyt työuran aikana muutaman päivän koulutuksessa kuurosokeuteen liittyen. Viittomakielen tulkki C:llä on työkokemusta noin kuusi vuotta. Hän on opiskellut muutama vuosi sitten työuransa aikana kuurosokeille suuntautumisopinnot. Ennen suuntautumisopintoja tulkki C on tehnyt tulkkauksia kuurosokeille henkilöille lukuun ottamatta taktiili-asiakkaita. Suuntautumisopintojen jälkeen tulkki C alkoi tulkata myös taktiili-asiakkaille. Viittomakielen tulkki D:llä on työkokemusta noin 20 vuotta ja hänen opintonsa viittomakielentulkiksi ovat sisältäneet kuurosokeille tulkkauksen eri menetelmät. Tämän lisäksi viittomakielen tulkki D ei ole opiskellut muita opintoja kuurosokeisiin liittyen.

4.3 Haastatteluaineiston käsittely ja analysointi

Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on selkeyttää ja tiivistää kerättyä aineistoa. Aineiston informaatioarvoa pyritään kasvattamaan tekemällä hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 2008, 137.) Ennen varsinaista analyysia aineistoon tutustutaan, sitä järjestellään ja luokitellaan (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 10). Kun aineisto on tallennettu ääni- tai kuvamateriaalina yksi ensimmäisistä vaiheista on litterointi, jolla aineiston saa helpommin käsiteltävään muotoon (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13).

Tekemistäni haastatteluista kuusi oli suomenkielisiä ja kaksi viittomakielisiä. Suomenkieliset haastattelut tallensin sanelimella ja viittomakieliset kuvasin videokameralla. Minulla oli siis analysoitavana sekä ääni- että kuvamateriaalia. Lisäksi minulla oli yksi sähköpostihaastattelu tekstinä. Sähköpostihaastattelun aineisto oli valmiiksi kirjoitetussa muodossa, joten minun ei tarvinnut litteroida sitä. Tämän haastattelun aineistoon palasinkin, luettuani sen, vasta haastattelujen analysointivaiheessa.

Litteroitavia haastatteluja minulla oli yhteensä seitsemän. Litteroin haastattelut aina muutaman päivän ja viimeistään viikon sisällä haastattelusta. Näin litteroitavaa aineistoa ei ollut yhdellä kertaa kovin paljoa ja pysyin virkeänä litteroidessani. Litteroin jokaisen yksittäisen haastattelun kerralla alusta loppuun. Ennen litterointia kuuntelin suomenkieliset haastattelut kerran läpi. Viittomakieliset haastattelut katsoin muutama kerran ennen litterointia. Halusin näin varmistaa, että huomaan litteroidessani kiinnittää huomiota haastateltavan mahdollisiin asiapainotuksiin tai muihin vastaaviin tärkeisiin seikkoihin. Katsoin ennen litterointia viittomakieliset haastattelut läpi useammin kuin kuuntelin suomenkieliset haastattelut. Tein niin, koska suomalainen viittomakieli on minulle vieras kieli ja vieraasta kielestä sävyjen huomaaminen on oletettavasti vaikeampaa kuin äidinkielestä.

Aineistoa ei ole aina järkevä litteroida kokonaan (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 14). Kun tutkijan mielenkiinto kohdistuu haastatteluaineiston asiasisältöihin, ei ole tarpeellista tehdä kovin yksityiskohtaista litterointia (Ruusuvuori 2010, 425). Litteroin tästä huolimatta kaikki haastattelut alusta loppuun melko sanatarkasti, kun tallenteella keskusteltiin opinnäytetyöni aiheesta, liikunnan tulkkauksesta. Aineiston rikkaudesta ja moninaisuudesta säilyy sitä enemmän tutkittavaksi, mitä tarkempi ja yksityiskohtaisempi litterointi on (Vilkka 2006, 83). Jätin kuitenkin litteroimatta esimerkiksi

haastattelun alussa käydyt keskustelut siitä, että haastattelutallenne tulee vain minun käyttööni, koska tämä ei ollut haastattelun asiasisällön kannalta olennaista.

Viittomakielisten haastattelujen litterointi oli käytännössä niiden kääntämistä suomeksi. Aineiston litteroinnissani tärkeintä olivat asiasisällöt, joten käänsin viittomakielestä suomenkieleen ilman glossausta. Glossaus on yksi yleisimmin käytetyistä menetelmistä viittomakielisen aineiston käsittelyssä. Lisäsin sekä suomenkielisten haastattelujen että viittomakielisten haastattelujen litterointitekstiin sulkuihin huomautuksia, jos katsoin ne tarpeellisiksi. Näitä olivat esimerkiksi haastateltavien tekemät painotukset ja sävyt.

Aineistojen litteroinnin jälkeen lähdin analysoimaan aineistoa aineistolähtöisesti ilman teoreettisia etukäteisoletuksia. Tutkijalla on olemassa etukäteistietoa ja -oletuksia tutkimuksen kohteesta, mutta niiden ei anneta häiritä aineistosta nousevia teemoja. (Eskola & Suoranta 2008, 151-152.) Uskon, että pystyin käsittelemään aineistoa ilman ennakko-oletuksia. Aineiston analysoinnin apuna käytin teemoittelua, joka perustui aiemmin tekemääni teemahaastattelurunkoon. Jaoin tulkkien ja kuurosokeiden asiakkaiden vastaukset kysymyksittäin Word-tiedostoihin. Toki kaikkien haastateltavien kanssa en ollut kaikkia kysymyksiä käsitellyt, koska tekemäni haastattelu oli teemahaastattelu, jossa ei ole tarkoitus käydä jokaisen haastateltavan kanssa kaikkia kysymyksiä läpi vaan keskittyä laajempiin teemoihin ja haastateltavien itsensä esille nostamiin aiheisiin. Tällöin merkitsin ylös, että en ole käsitellyt haastateltavan kanssa kysymystä. Tällä tavalla sain esille pikku hiljaa aineistosta nousseet haasteet ja hyvät käytänteet. Päädyinkin tekemään lopuksi uuden teemoittelun haasteiden ja hyvien käytänteiden mukaiseen jaotteluun. Tutkimuskysymyksistäni toinen koski vesijumpaa, toinen muita liikuntatilanteita, joten jaoin haasteet ja hyvät käytänteet näihin kahteen kategoriaan.

5 HAVAINNOINNIN TOTEUTUS

5.1 Havainnointi tiedonhankintamenetelmänä

Havainnoinnin avulla saadaan tietoa siitä, toimivatko ihmiset niin kuin he sanovat toimivansa. Havainnoinnin ehdoton etu on se, että sen avulla saadaan välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi on hyvä menetelmä esimerkiksi tilanteissa, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212-213.) Muun muassa näistä syistä valitsin havainnoinnin opinnäytetyöni toiseksi tiedonhankintamenetelmäksi teema-haastattelun lisäksi. Havainnoimani vesijumppa on mielestäni määriteltävissä vaikeasti ennakoitavaksi ja nopeasti muuttuvaksi tilanteeksi suhteellisen nopeatempoisena liikuntatilanteena. Vesijumppassa liikkeen kuvailua ei voi juuri etukäteen ennakoida ja se on vahvasti tilannesidonnaista. Viittomakielen tulkki tulkkaa sen, mitä liikkeitä ohjaaja vesijumppassa milloinkin ohjaa. Toki pitkään vesijumppaan osallistuneille kuurosokeille ja siellä säännöllisesti tai suhteellisen säännöllisesti tulkkauksessa käyneille viittomakielen tulkeille osa vesijumppassa tehtävistä liikkeistä ovat tulleet hyvinkin tutuiksi.

Joissakin havainnoinnin tilanteissa voi olla vaikea kirjata havaintoja välittömästi vaan se jää muistinvaraisesti tehtäväksi myöhemmin. Havainnoinnin haitta onkin se, että havaintojen keruu on aikaan ja paikkaan sidottua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 213-214; Kurkela 2015.) Kuvasin havainnoimieni vesijumppien tulkkaukset. Tallenteen avulla olen pystynyt palaamaan aineistoon analysointia varten myös havainnointitilanteiden jälkeen enkä ole ollut pelkästään muistini varassa. Havainnoinnin huonoksi puoleksi voi lukea myös sen, että se vie paljon aikaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 214). Minäkään en voinut käyttää rajattomasti aikaa havainnointiin, joten rajasin havainnointikertojen määrän kahteen.

Havainnoinnin mahdollisesti huonoin puoli on se, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta tai jopa muuttaa sen kulkua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 213-214). Tätä välttääkseni kävin kuurosokeiden kuntopiirissä kerran ennen kuin toteutin havainnoinnit. Tällä tavalla toimien olin havainnoitaville hieman tutumpi. Havainnoijaan tottuminen edistää ainakin luokkahuonetutkimuksista tehtyjen havaintojen mukaan haittaa havainnoijan läsnäolon vaikutuksesta tilanteeseen. Havainnoimalla voidaan kerätä menetelmän puutteista huolimatta mielenkiintoista ja monipuolista aineistoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 213-214.) Havainnointi oli opinnäytetyössäni

hyvä tutkimusmenetelmä täydentämään teemahaastattelua, sain tietoa siitä, miten liikkeiden tulkkaus käytännössä tapahtuu

5.2 Havainnoinnin toteutus ja tutkimusjoukon kuvaus

Havainnoin helmi- ja maaliskuussa 2015 viittomakielisen kuurosokean tulkinkäyttäjän vesijumppaa kahdella eri liikuntavuorolla. Molemmilla havainnointikerroilla kuvasin videokameralla havainnoimani kuurosokean henkilön vesijumppausta ja hänelle tulkanneen viittomakielen tulkin työskentelyä. Näissä kahdessa havainnoimassani ja kuvaamassani tulkkaustilanteessa kuurosokea henkilö oli molemmilla kerroilla sama henkilö, mutta tulkit olivat eri henkilöitä. Pyysin luvan kuvaamiseen sekä kuurosokealta että viittomakielen tulkeilta ja kerroin heille, että kukaan muu ei lisäkseni katso tallennetta.

Kummallakin havainnointikerralla vesijumppassa tehdyt liikkeet olivat suhteellisen samanlaisia. Vesijumppaa veti molemmilla kerroilla sama ohjaaja suomen kielellä. Hän ohjasi molemmilla kerroilla altaan reunalta lyhyestä päädyistä. Havainnoimani henkilöt olivat samassa päädyssä uima-allasta kuin ohjaaja, mutta vedessä. Kyseisessä päädyssä ei ollut kummallakaan kerralla muita henkilöitä kuin havainnoimani kuurosokea ja hänelle tulkannut tulkki, joten asiakkaalla oli runsaasti tilaa vesijumppaukseen. Molemmilla kerroilla kuvasin vesijumpan ja sen tulkkauksen altaan reunalta samasta päädyistä kuin missä ohjaaja ja havainnoimani henkilöt olivat.

5.3 Havainnointiaineiston käsittely ja analysointi

Alasuutarin (1994) mukaan laadullisen aineiston analyysi tapahtuu kahdessa toisiinsa nivoutuvassa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe on havaintojen yhdistäminen ja toinen tulosten tulkinta. (Vilkkä 2006, 81.) Havainnoimalla kerätty materiaali ei ole vastaus tutkimuskysymyksiin vaan se on materiaalia, josta tutkimus tehdään. Havaintojen esittely on vasta aineiston dokumentoimista. (Vilkkä 2006, 81.)

Kuvasin videokameralla molemmat havainnointikerrat. Aloitin havainnointiaineiston purkamisen katsomalla molemmat tallenteet kerran. Tämän jälkeen aloitin Alasuutarin mainitseman havaintojen yhdistämisen. Tein tämän kirjaamalla ylös tallenteilta havaitsemiani seikkoja liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta. Ensin kirjasin havaintoja kummastakin tallenteesta erikseen. Annoin videon pyöriä ja kirjasin havaintoja sitä mukaan ylös, kun havaitsin jotakin muistiinpantavaa. Lopuksi pääsin varsinaiseen havaintojen yhdistämiseen. Aloin vertailla sekä kirjaamiani havaintoja että tallenteita keskenään. Tein yhden yhteisen Word-tiedoston, jossa kuvasin molemmat havainnointikerrat ja niistä havaitsemiani yhtäläisyyksiä ja eroja.

Alasuutarin teorian mukaisesti siirryin havaintojen yhdistämisen jälkeen tulosten tulkintaan. Aloitin tulosten tulkinnan teemoittelulla. Havainnointiaineistoa työstäessäni olin jo käsitellyt haastatteluaineiston. Siispä käytin pitkälti samaa havainnointiaineiston teemoittamista kuin haastatteluaineistossa. Tekemästäni teemojen mukaisesta jaosta voi lukea alaluvussa 4.3.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiin. Vastaan ensin tutkimuskysymykseen 1.1 Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen vesijumpassa?. Esittelen saamani tulokset havainnoinnista ja haastatteluista. Tutkimuskysymykseen 1.2 Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen muissa liikuntatilanteissa? vastaan alaluvussa 6.2. Tähän tutkimuskysymykseen sain tulokset haastatteluilla.

6.1 Vesijumpan tulkkauksen hyviä käytänteitä ja haasteita

Tässä alaluvussa vastaan tutkimuskysymykseen 1.1 Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen vesijumpassa?. Tulokset ovat havainnoinnista ja haastatteluista, esittelen ensin havainnoinnista saamani tulokset ja sen jälkeen haastatteluista. Havainnoinnista tekemässäni tulosten tulkinnassa nousivat esille

muun muassa tulkin sijoittuminen, tulkin ja asiakkaan sekä tilanteen tuttuus sekä sovitut käytännöt tulkin ja asiakkaan välillä.

(havainnointi) Hyvä käytänne: asiakas tuttu

Kummallekin havainnoimalleni viittomakielen tulkille havainnoimani kuurosokea asiakas oli tuttu muista tulkkaustilanteista.

(havainnointi) Haaste: asiakas tuttu, mutta ei tulkkaustilanne

Ensimmäisellä havainnointikerralla tulkannut viittomakielen tulkki oli tulkannut vain harvoin havainnoimalleni asiakkaalle vesijumpassa.

(havainnointi) Hyvä käytänne: asiakas ja tilanne tuttu

Toisen havainnointikerran viittomakielen tulkki tulkkaa lähes viikoittain samalle asiakkaalle vesijumpassa.

(havainnointi) Haaste: tulkin sijoittuminen tulkkauksessa

Molemmilla kerroilla tulkki oli asiakkaan kanssa vedessä, mutta tulkin sijoittumisessa altaassa ensimmäisellä ja toisella havainnointikerralla oli eroa. Ensimmäisellä havainnointikerralla tulkki oli jonkin aikaa selin altaan lyhyellä reunalla olleeseen ohjaajaan, jolloin hän joutui vilkuilemaan selkensä yli nähdäkseen, mitä ohjaaja teki. Tulkki ja asiakas olivat kasvokkain, asiakas oli selin muihin jumppaajiin. Vesijumpan edessä tulkki ja asiakas siirtyivät niin, että molemmat olivat sivuttaan ohjaajaan nähden.

(havainnointi) Hyvä käytänne: tulkin sijoittuminen tulkkauksessa siten, että hän näkee tulkattavan henkilön vaivattomasti

Jälkimmäisellä kerralla vesijumpan alussa tulkki opasti asiakkaan sijoittumaan siten, että tulkille syntyi suora näköyhteys ohjaajaan. Tulkki asettui selin muihin jumppaajiin, kasvot ohjaajaan päin. Asiakas oli selin ohjaajaan ja altaan lyhyeen reunaan. Tulkki näki koko vesijumpan ajan vaivattomasti, mitä ohjaaja teki ja tämä sujuvoitti tulkkausta. Jälkimmäisen kerran sijoittuminen vähensi myös asiakkaan riskiä törmätä muihin jumppaajiin, koska tulkki oli asiakkaan ja muiden jumppaajien välissä.

(havainnointi) Haaste: tulkki ei tiedä tilanteessa asiakkaalle sopivia tulkkaustapoja tai ei tiedosta asiakkaan näkökykyä

Ensimmäisellä havainnointikerralla tulkki alkoi useamman kerran tulkata liikettä viittomalla kapeaan näkökenttään. Hän kuitenkin lopetti viittomisen kesken ja otti kiinni asiakkaan jumppavälineestä näyttääkseen liikettä jumppavälinettä hyödyntäen. Tulkki myös kehotti kerran asiakasta katsomaan ohjaajalta mallia. Asiakas ei tähän kuitenkaan reagoinut millään tavalla, joten tulkki tulkkasi ohjeistuksen itse.

(havainnointi) Haaste: tulkilla ei ole tietoa asiakkaan ja vakitulkin välille vakiintuneista käytänteistä

Ensimmäisen havainnointikerran tulkki yritti muutaman kerran tulkata samaan aikaan sekä käsien että jalkojen liikettä, mikä hämmensi asiakasta. Vei aikaa, että liikkeen suoritustapa tuli asiakkaalle selväksi.

(havainnointi) Hyvä käytänne: sovitut käytännöt

Toisella havainnointikerralla kyseiselle kuurosokealle asiakkaalle vesijumpassa tulkkaus oli tuttua tulkille. Tulkkauksesta olikin havaittavissa asiakkaan ja tulkin väliset vakiintuneet käytännöt. Tulkki jakoi joidenkin liikkeiden kohdalla liikkeen kuvailun osiin. Hän tulkkasi ensin käsien liikkeet ja tämän jälkeen jalkojen liikkeet. Tämä oli yksi vakiintuneista toimintatavoista.

(havainnointi) Haaste/hyvä käytänne: palaute

Eroa ensimmäisen ja jälkimmäisen tulkkauksen välillä oli myös siinä, kuinka usein tulkki antoi asiakkaalle palautetta, oliko tämän liikkeen suoritustapa oikein. Ensimmäisellä kerralla tulkki antoi palautetta, mutta harvemmin kuin jälkimmäisen kerran tulkki. Jälkimmäisen kerran tulkki viittoi lähes jokaisen liikkeen kohdalla, että asiakas teki liikettä oikein. Tämä oli tärkeä tieto asiakkaalle, koska ensimmäisellä havainnointikerralla asiakas varmisteli tulkilta useasti tekeekö liikettä oikein. Tämä oletettavasti siksi, että ensimmäisen kerran tulkki ei viittonut asiakkaalle palautetta oikeasta suoritustavasta läheskään niin usein kuin toisen kerran tulkki. Luulen, että tämä oli yksi vakiintuneista käytännöistä jälkimmäisen kerran tulkin ja asiakkaan välille.

(havainnointi) Haaste/hyvä käytänne: liikkeiden tulkkauksen intensiteetin vaikutus asiakkaaseen

Ensimmäisen havainnointikerran tulkki tulkkasi liikkeet hitaammalla intensiteetillä kuin toisen havainnointikerran tulkki. Jälkimmäisen kerran tulkilla oli liikkeitä tulkatessaan

nopeampi tempo verrattuna ensimmäisen kerran tulkkiin. Kenties tämän seurauksena asiakas liikkui havaintojeni mukaan toisella kerralla tehokkaammin kuin ensimmäisellä.

Seuraavaksi kerron haastatteluiden tuloksista vesijumpan tulkkauksen sujuvuuteen vaikuttavista seikoista. Haastatteluissa nousi vähän esille erityisesti vesijumpan tulkkaukseen liittyviä hyviä käytänteitä ja haasteita. Haastatellut kokivat vesijumpan tulkkausta sujuvoittavia hyviä käytänteitä olevan vesijumpassa usein käytettävien liikuntavälineiden hyödyntämisen tulkkauksessa. Tulkkauksen sujuvuutta vaikeuttava haaste oli kuurosokean asiakkaan kuulemisvaikeudet altaassa ilman kuulolaitteita. Myös tulkin ja asiakkaan vedessä oleminen toi omat haasteensa tulkkaukseen.

(haastattelu) Hyvä käytäntö: liikuntavälineen hyödyntäminen

Vesijumpassa käytetään usein erilaisia liikuntavälineitä. Tulkki B:n mukaan, jos asiakkaalla on käytössä jokin liikuntaväline, tulkki voi liikettä näyttäessään käyttää samaa liikuntavälinettä. Tällöin sekä tulkki että asiakas pitävät samasta liikuntavälineestä kiinni liikkeen näyttämisen ajan. Tieto liikkeestä siirtyy asiakkaalle taktiilisti. Liikuntavälineellä voi tulkki B:n mukaan välittää samalla kertaa sekä liikeradan että vauhdin, jolla ohjaaja on toivonut liikettä tehtävän. Tämä tapahtuu liikuttaen liikuntavälinettä siinä liikeradassa ja vauhdissa, kuinka ohjaaja on toivonut liikettä tehtävän. Tulkki B sanoi, että vesijumpan lopussa voi tulla venyttäviä liikkeitä, jotka saattavat olla samoja kuin ne mitkä ovat jumpan alussa olleet sykettä nostattavia liikkeitä. Tämän takia tulkki B:n mielestä oli hyvä huolehtia siitä, että tulkin omassa liikkeessä on oikea intensiteetti. Näin tieto välittyy asiakkaalle oikein. Myös tulkki D mainitsi intensiteetin välittämisen liikuntavälineen kautta.

(haastattelu) Haaste: kuuleminen ilman kuulon apuvälineitä

Kuurosokea 2 kertoi vesijumpassa liikkeiden tulkkausta olevan hankala ottaa vastaan puheen selvennyksellä, koska hän ei juuri kuule vesijumpassa ilman kuulolaitteita puheen selvennystä. Tulkkkaus vesijumpassa on kuurosokea 2:lle yleensä taktiilia kädestä ohjaamista ilman kielellistä tulkkausta. Kuurosokea 2 kertoi vesijumpassa olevan joitakin vaikeuksia liikkeiden hahmottamisessa: ”Kyl se jotakin liikkeitä aina ollut silleen, että menee aina vähän aikaa, että tietää mitä se tarkoittaa, kun noin käsiin näytetään ja...” Kuurosokea 2 kertoi käyvänsä vesijumpassa harvoin, joten liikkeet eivät ole käyneet hänelle kovin tutuiksi.

Kuurosokea 2 lisäksi kuurosokea 1 oli aineistoni toinen suomenkielinen kuurosokea. Molemmat ottivat kielellistä tulkkausta vastaan puheen selvennyksellä. Kuurosokea 1 ei kertonut haastattelussa ongelmista kuulla vesijumpassa puheen selvennystä.

(haastattelu) Haaste: vedessä tulkkaus

Tulkki B kertoi, että altaassa on välillä vaikea nähdä veden läpi asiakkaan jalkojen liikettä. Kun ei näe, millaista jalkojen liikettä asiakas tekee, on vaikea varmistua siitä, onko asiakas vastaanottanut tulkkauksen niin kuin tulkki sen tarkoitti. Tulkki D kertoi tulkkauksen muuttumisesta vesijumpassa vesielementin mukana olemisen takia:

”Sitten joskus jonkun liikkeen tulkkaminen niinku sillä tavalla niinkun makrotavalla, koska sä et voi näyttää sitä, koska ollaan vedessä. Niin sit se pitää kehittää niin, että sä näytät sen ikään kuin vaikkapa sormien liikkeillä, että millä tavalla jaloilla tehdään. Tehdäänkö esimerkiksi haaraperushyppelyä niin sit se tehdään, näytetään kahden sormen liikkeillä, koska muulla tavalla sitä ei voi oikeen näyttää. Se pitää tavallaan tuoda siihen mikrotasolle ikään kuin se tulkkaus tavallaan.”

6.2 Muiden liikuntatilanteiden tulkkauksen hyviä käytänteitä ja haasteita

Tässä aluvussa vastaan tutkimuskysymykseen 1.2 Minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen muissa liikuntatilanteissa?. Tulokset ovat haastatteluista. Liikuntatilanteiden tulkkausta sujuvoittavaksi koettiin muun muassa aiheen tuttuus ja tulkin omat liikunnalliset taidot. Hyviä käytänteitä olivat muun muassa se, jos tulkki pystyi käyttämään aihetta kuvailevia sanoja, asiakkaalle tuttu ympäristö ja sopiva tausta viittomiselle. Myös hyväksi havaittuja tapoja liikkeiden tulkkauksesta löytyi kuten vastakohtaparien käyttäminen tulkkauksessa. Tulkkauksen sujuvuutta vaikeuttavia haasteita olivat muun muassa kielellisen tulkkauksen puute, turvallisuus, tulkin ja asiakkaan eri sukupuoli. Haastatteluissa nousi esille myös asioita, jotka eivät olleet luokiteltavissa yksiselitteisesti hyviin käytänteisiin tai haasteisiin. Näitä olivat muun muassa paritulkkaukset. Olen otsikoinut nämä ”hyvä käytänne/haaste” ja olen listannut ne viimeiseksi tähän alalukuun.

Hyvä käytänne: aiheen tuttuus tulkille ja liikettä kuvailevat sanat

Tulkki C sanoi liikkeiden kuvailun tuntuvan helpolta, kun liikunnassa tehtävät liikkeet ovat itselle tuttuja. Toisen liikkeiden kuvailua helpottavaksi asiaksi tulkki C koki sen, kun pystyi käyttämään ja keksimään liikettä kuvailevia sanoja. Esimerkiksi tulkki C sanoi: "käsien liike on kuin hyvin pienen linnun siivet, räpytellään kovasti".

Hyvä käytänne: tulkin omat liikunnalliset taidot

Tulkki A kertoi hänelle olevan rytmin mallintamisen helppoa esimerkiksi tanssitunneilla tulkatessaan.

Hyvä käytänne: asiakas poimii liikkeen ohjaajalta

Tulkki A:n mukaan oli hyvä, jos asiakas poimii liikkeen ohjaajalta suoraan, mikäli tämän näkökyky siihen riittää. Tulkki A kertoi, että jos tulkki kopioi liikettä ohjaajalta asiakkaalle, muodostuu riski, että tulkki kopioi ohjaajaa väärin. Tällöin asiakas saa väärää tietoa liikkeen suorittamisesta. Tulkki A:n mukaan paras tilanne olisi, jos ohjaaja ja tulkki olisivat vierekkäin. Tulkki A sanoi, että se ei kuitenkaan ole aina mahdollista, jos esimerkiksi asiakas on uima-altaassa ja tulkki altaan reunalla. Tulkki A:n mukaan tulkki voi myös ohjata asiakasta katsomaan ohjaajasta mallia, esimerkiksi, jos ohjaaja on sanonut, että asiakas tekee liikkeen väärin. Tulkki tulkkaa tällöin ohjaajan sanovan, että asiakas tekee liikkeen väärin tai erilaisella suoritustavalla (tulkki näyttää kuinka) kuin ohjaaja on tarkoittanut. Lisäksi tulkki kehottaa katsomaan ohjaajasta mallia oikeaan suoritustapaan.

Tulkki B ajatteli tulkki A:n tavoin, että olisi hyvä, jos asiakas voisi ottaa tiedon liikkeistä suoraan liikunnanohjaajalta:

"Aina suoraan sieltä lähteestä, jos mahdollista. Silloin mun tehtäväksi vaan jää ohjata se, missä se ihminen on ja korjata siihen loppuun ne hienosäädöt mitä ei ehkä näön jäänteillä saa aikaiseksi, että mahdollisimman vähän teen itse. Se kopioiminen siitä toisen tekemisestä on aina toisen käden tietoa asiakkaalle."

Hyvä käytänne: asiakkaalle tuttu ympäristö

Kuntosalilla kuurosokea 1 kertoi tietävänsä liikkeet, koska on käynyt kuntosalivuorolla jo vuosia. Hän kertoi tarvitsevansa tulkilta kuntosalilla tiedon ainoastaan siitä, mikä kuntosalilaite on vapaana.

Hyvä käytänne: hyväksi havaitut tavat -vastakohtaparit

Tulkki A kertoi käyttävänsä toisinaan vastakohtapareja liikkeen tulkkauksessa. Esimerkiksi, jos liikkeen pitää olla joustava, eikä nykivä, tulkki voi näyttää ne molemmat ajatuksella ”ei näin” (liikkeen näyttö nykien) ”vaan näin” (liikkeen näyttö joustavasti).

Hyvä käytänne: hyväksi havaitut tavat - liikkeen tunnustelu tulkin kehosta

Tulkki C kertoi esimerkkinä käyttämästään kehollisesta kuvailusta tilanteen jumpan tulkkauksesta. Tulkki C meni ohjaajan pyytämään asentoon ja asiakas tunnusteli tulkin kehosta, minkälainen asento oli. Tämän jälkeen asiakas meni samanlaiseen asentoon ja alkoi tehdä liikettä. Asentoja oli muun muassa vatsalihasliike selällään, jalat 90 asteen kulmassa. Tulkki C piti tätä toimivana tapana.

Hyvä käytänne: hyväksi havaitut tavat - rytmin näyttäminen

Tulkki A kertoi liikkeen mallintamisesta ohjaajan tekemisestä. Tulkki A kertoi, että hänen ei tarvitse tehdä liikettä kokoajan vaan hän voi jättää jonkin osan kehostaan tekemään liikettä, esimerkiksi rummuttamalla yhdellä jalalla liikuntatilan lattiaa. Asiakas saa tästä poimittua rytmiä ja vauhtia. Tulkki A kertoi kuitenkin välttävänsä tulkin-toja ohjaajalta liikettä poimiessaan, esimerkiksi jos vaikuttaa, että ohjaaja kesken liikkeen liikuttaa jalkaansa hieman enemmän kantapäätä edellä. Tulkki A sanoi tulkkauksensa ja mallintavansa liikkeistä ainoastaan ohjauksen kannalta olennaiset tietomuutokset. Esimerkiksi, jos ohjaaja kertoo jumpassa, että ”kosketa lattiaa kantapäällä” versus ”kosketa lattiaa varpailla”.

Tulkki A kertoi yrittävänsä tarjota myös tanssitunneilla rytmistä vihjeitä:

”Jos on tosi vähän jotakin sanallista, vaikka pitkä pätkä, missä opettaja vaan näyttää, näyttää ja toistetaan ja toistetaan. Mä näyttesin sen musiikin tempoa, että hän saa sen yhdistettyä, ehkä siihen tulisi enemmän järkeä siihen askellukseen, että ”ahaa, se musiikin rytmi menee tolla tavalla”.

Tulkki C kertoi sopineensa jonkun asiakkaan kanssa tekevänsä asiakkaan käsivarteen merkin äänen volyyymi-idealla. Ylös tarkoittaa rytmiä nopeammaksi ja alas rytmiä hitaammaksi. Tulkki C kertoi rytmin näyttämisen riippuvan tietysti liikkeestä: ”Jos liike on jaloissa, voin hyvin ottaa asiakkaan kädet ja viittoja rytmin voimakkuuden.”

Hyvä käytäntö: hyväksi havaitut tavat: - liikkeen keston ilmaiseminen

Puhuimme haastatteluissa myös siitä, kuinka tulkki ilmaisee asiakkaalle liikkeen keston. Tulkki A:lla oli eri tapoja liikkeen keston ilmaisemiseen. Tulkki A kertoi käyttävänsä liikkeen rytmin ja vauhdin ilmaisemisen lisäksi myös liikkeen keston kertomiseksi sitä, että hän jättää osan kehostaan tekemään liikettä. Tulkki A kertoi myös viittovansa välillä liikkeen jatkuvan ilman, että ohjaaja kertoo asiaa. Tulkki A sanoi, että myös katsekontaktilla ja nyökytyksellä voi kertoa liikkeen jatkuvan edelleen tai näiden ja aiemmin mainittujen yhdistelmällä.

Tulkki A kertoi myös tilanteesta, milloin asiakas katselee muualle kuin tulkkiin ja uusi liike vaihtuu asiakkaan katsoessa muualle. Heti kun asiakas katsoo takaisin tulkkiin, tulkki A kertoi viittovansa vaihtua-viittoman, jotta asiakas tietää jäädä kuulolle uudesta ohjeistuksesta. Tämän jälkeen tulkki viitto uuden liikkeen, mikäli asiakas ei päättää katsoa sitä liikunnanohjaajalta.

Hyvä käytäntö: tulkki huomioi liikkeen painavuuden tai keveyden

Tulkin käsien painavuus/keveys on hyvä huomioda tulkki C:n mielestä kuvaillessa, jotta asiakkaalle ei synny ristiriitaisia viestejä. Tulkki C kertoi esimerkkinä, että painonnostotangon tempaus pitää olla reipas ja raskaan tuntuinen käsissä, jotta liikkeen voimakkuus välittyy oikein.

Hyvä käytäntö: riittävä visuaalisuus viittomakielelle tulkkauksessa ja tausta, josta on helppo erottaa liikkeet

Kuurosokea 3 toi tulkkien lisäksi näkemisen esiin haastattelussa tulkkauksutilanteissa. Kuurosokea 3 sanoi liikkeitä olevan kaikissa liikuntatilanteissa helpompi hahmottaa, jos tulkki kuvailee liikkeen ”riittävän visuaalisesti”. Kuurosokea 3 kertoi esimerkkinä riittävän visuaalisesta kuvailusta erilaisia tapoja jalkojen liikkeiden tulkkauksesta. Kuurosokea 3 mukaan tulkki voi tilanteesta riippuen nostella omia jalkojaan näyttääkseen, miten liike tehdään jaloilla. Tulkki voi viitto koko käsillä jalkojen liikkeen, joskus riittää pelkillä etusormilla jalkojen liikkeen viittominen. Kuurosokea 3 sanoi taustan vaikuttavan, mikä tapa esimerkeistä olisi hyvä valita tulkkauksessa. Kuurosokea 3 kertoi vaaleaa taustaa vasten olevan vaikea erottaa, mikä liike on kyseessä, jos tulkki viitto pelkillä etusormilla liikettä. Tumma taustasta etusormilla tulkkauksella on helpompi erottaa.

Haaste: asiakkaan näkötilanne ja asiakkaan toiminnallinen näkö

Viittomakielen tulkkien haastatteluissa tuli ilmi se, että tulkkaukseen vaihtelee asiakkaan näkökyvyn mukaan paljon. Esimerkiksi tilassa oleva valaistus saattaa aiheuttaa kuurosokean asiakkaan häikäistymistä ajoittain tulkkauksilanteessa, mikä muuttaa tulkkausta kesken tilanteen.

Tulkki A pohti asiakkaan muuttuvia näkötilanteita. Vaikka asiakas olisi tuttu, mutta tulkki ei ole tulkannut asiakkaalle liikuntatilanteessa pitkään aikaan, voi tulkin olla vaikea tietää miten asiakas näkee liikkeitä. Tulkki A:n mukaan, jos tulkin pitää kopioida liikkeitä ohjaajalta, voi olla vaikea tietää, kuinka nopeasti kopioinnin voi tehdä. Tulkki A pohti myös pitäisikö liikkeet näyttää esimerkiksi sivuittain vai normaalisti keho eteenpäin. Tulkki A mainitsi, että tämän lisäksi pitää ajatella muun muassa tausta ja tulkin vaatetuksen väri.

Tulkki A:n mielestä tanssitunneilla askellusta opeteltaessa asiakkaan pitäisi katsoa vain opettajaa eikä tulkkia. Tulkki A sanoi yrittävänsä ohjata asiakasta katsomaan opettajaa. Tulkki A kertoi, että kuurosokean asiakkaan ollessa kyseessä, ei tämä pysty normaalisti näkevän tavoin poimimaan näön avulla informaatiota. Normaalisti näkevä asiakas voi katsoa hetken tulkkia, hetken opettajaa ja vaihdella näiden välillä nopeastikin. Kuurosokea joutuu päättämään mitä katsoo. Tulkki A sanoi olevan asiakkaan vastuulla, mitä tämä katsoo. Asiakas voi halutessaan katsoa vain opettajaa tai tulkkia. Kuitenkin tulkki A koki, että tilanteen hahmottaminen voi olla tulkille työlästä. Tulkki A mietti, milloin tulkin pitäisi ohjata asiakasta katsomaan opettajaa ja milloin tulkkia. Toisin sanoen pohtia sitä, kummasta informaatiosta asiakas hyötyy enemmän.

Tulkki A vertasi normaalinäköisiä kuuroja asiakkaita kuurosokeisiin asiakkaisiin tiedon poiminnassa näön kautta. Tulkki A käytti esimerkkinä kamppailulajin harjoituksissa tehtävää alkulämmittelyä piirissä. Tulkki A totesi kuurojen näkevän ensin toisista kamppailijoista sen, että liike vaihtuu eikä tulkilta, koska katsekontaktin hakeminen asiakkaan ja tulkin välillä vie aikaa. Tulkki A sanoi, että heikkonäköisillä on periaatteessa sama asia. Heikkonäköisillä on vain rajoitetummat mahdollisuudet poimia tietoa näön kautta ympäristöstä. Jos kuurosokea asiakas päättää katsella muualle, kuin tulkkia niin hän voi mahdollisesti poimia muista liikkujista tiedon liikkeen vaihtumises-

ta. Tämän jälkeen kuurosokea mahdollisesti hakee vahvistuksen liikkeen vaihtumisesta tulkilta tai ohjaajalta. Tulkki A sanoi, että riippuu paljon olosuhteista, miten asiakas saa tiedon liikkeen vaihtumisesta, esimerkiksi onko mahdollista tulkata heti ja sattuuko asiakas katsomaan vai ei. Tulkki A sanoi, että jos asiakas on taktiilitulkkauksista vastaanottava niin tämä saa tiedon välittömästi. Tulkki A:n mukaan, jos asiakas seuraa katseella tulkkauksista, riippuu paljon olosuhteista kuinka asiakas saa tiedon liikkeen vaihtumisesta. Tulkki A mainitsi olosuhteiksi näköyhteyden tulkin ja asiakkaan välillä, asiakkaan näkökyvyn ja ympäristön. Lisäksi tulkki A sanoi, että on huomioitava, että kaikki asiakkaat eivät aina halua vaihtaa liikettä.

Tulkki B kertoi, että samassa tulkkauksitilanteessa voidaan käyttää eri menetelmiä riippuen siitä, mikä asiakkaan sen hetkinen näkötilanne on. Asiakasta voi häikäistä ulkoa tuleva valo tai keinovalot. Häikäistymisestä voi aiheutua, että asiakas näkee josakin kohtaa liikuntatilaa, mutta toisessa ei. Tulkki B sanoikin, että joka hetki on haettava uudestaan se, millä kommunikaatiotavalla toimitaan, esimerkiksi viitotaanko vapaassa tilassa vai taktiillisti.

Haaste: turvallisuus

Tulkki A kertoi käyvänsä tulkkauksissa kuntosalilla säännöllisesti samalle asiakkaalle. Tulkki A kertoi joutuneensa pohtimaan, laittaako hän kätensä joka viikko salilla esimerkiksi asiakkaan käyttämään tankoon sen merkiksi, missä tanko on. Vai ilmaiseeko asiakas opittuaan laitteet, että tulkin ei tarvitse enää näyttää ja voiko tulkki luottaa tähän. Tulkki A pohti asiaa asiakkaan loukkaantumisvaaran vuoksi vaikka sanoikin tiedostavansa asian olevan asiakkaan vastuulla, jos tämä ilmoittaa oppineensa esimerkiksi tangon sijainnin.

Haaste: asiakkaan saaman hyödyn tiedostamisen vaikeus

Tulkki A sanoo miettineensä myös ollessaan tulkkina asiakkaan ulkoillessa, mistä kaltevuudesta esimerkiksi alamäissä on hyötyä ilmoittaa asiakkaalle. Tulkki A sanoo, että asia ei ole mikään mahdollottoman vaikea, mutta mietityttävän häntä. Tulkki A:n mukaan ilmoittaminen riippuu paljon asiakkaan tasapainosta ja kehonhallinnasta ja onko asiakkaalla kepit vai onko tämä liikunnallinen terve ihminen.

Haaste: sukupuoli

Liikunnan tulkkaustilanteen yksi haaste voi olla myös se, jos tulkki ja asiakas ovat eri sukupuolta. Tulkki A kertoi haastavana esimerkkinä saunajoogan liikunnan tulkkaustilanteista, jossa tulkki ja asiakas ovat eri sukupuolta. Tulkki A pohti, kokisiko tulkkina haluavansa tulkata joogaan kuuluvia rintalihasliikkeitä asiakkaan ollessa eri sukupuolta. Myös tulkki B toi haastattelussa esiin tulkkauksen silloin kun tulkki ja asiakas ovat eri sukupuolta. Tulkki B kertoi, että jos asiakas on eri sukupuolta kuin tulkki, on erityisesti huomioitava se, mihin asiakasta voi koskea ja millä tavalla.

Haaste: aiheen vieraus

Tulkki C kertoi liikkeen kuvailun tuntuvan haastavalta, jos liike ei ole itselle tuttu, eikä tulkatessa meinaa löytää sanoja, viittomia tai hyviä taktiiliviittomia liikkeeseen.

Haaste: erilaiset liikkeet eri kehonosilla

Tulkki C kertoi kehon eri osien erilaisten toimintojen samaan aikaan tuovan haastetta tulkkaukseen: ”Esim. jumpassa vasen jalka tekee toista kuin oikea ja vielä kädet tekee omaa juttuaan. Tuntuu, että loppuu kädet kesken.”.

Haaste: kielellisen tulkkauksen puute, tulkkkaus liikkeen kopiointia

Tulkki A kertoi, että askellusten tulkkaminen tanssitunneilla voi olla haastavaa, koska tilanteessa ei voi tehdä muuta kuin kopioida liikettä tanssitunnin ohjaajalta.

Haaste: tulkkauksen tuottaminen, jos liikuntatilanteiden tulkkkaus ei ole tulkille tuttua

Kuurosokea 3 sanoi liikkeiden ymmärtämisen olevan yleensä helppoa tulkatuissa liikuntatilanteissa. Hän kertoi, että joskus liikkeiden hahmottamisen ongelmia on tulista johtuen. Kuurosokea 3 sanoi, että joskus tulkkia pitää pyytää viittomaan uudestaan, koska kaikki tulkit eivät tiedä liikuntaviittomia ja liikunnan tulkkaustapoja. Kuurosokea 3 kertoi, että jos tulkkauksesta ei saa selvää, on hänen pakko katsoa mitä ohjaaja tekee saadakseen tietää liikkeen oikean suoritustavan.

Haaste: tulkkauksesta seuraavat asiakkaan liikkeiden hahmottamisen ongelmat

Tulkki A:n mukaan liikkeiden hahmottamiseen asiakkailla vaikutti se, kuinka tulke tuotetaan ja onko tulkkeessa tarpeeksi kuvailevuutta. Myös kontrastilla tulkin vaatetuksen ja käsien välillä sekä liikkeen tekemisen vauhdilla oli vaikutusta tulkki A:n mieles-

tä liikkeiden hahmottamiseen. Tulkki A kiteytti ajatuksensa liikkeiden hahmottamisen mahdollisista ongelmista näin:

”No ehkä mä aattelen, että tuleepa se ohjaajalta tai tulkkauksen kautta, jos valo-olosuhteet suhteessa asiakkaan näkötilanteeseen, värit, kontrastit ja ehkä myös liikkeen vauhti joissakin tilanteissa, olipa se ohjaaja tai tulkki, jos niissä on jotakin puutteita niin saattaa olla sitä hahmottamisen hankaluutta. Jos tekee jonkun liian nopeasti, en myöskään tiedä olisiko kokomusta vaate ollenkaan paras vaihtoehto. Jos on vaikka joku liike, jossa käden pitää mennä nilkkaan esimerkiksi, niin eihän yhdessä kohtaa ole sitten muuta kuin mustaa.”

Myös tulkki B kertoi, että tulkkauksesta ja tulkkauolosuhteista on paljon kiinni se kuinka asiakas hahmottaa liikkeen: ”On haettava semmonen muoto, sille tulkkaukselle, että pystyy sen näyttämään.”

Tulkki D kertoi asiakkaidensa käyneen useita vuosia liikuntatilanteissa, joissa hän on ollut tulkkauksessa. Asiakkaille olivat siis pääsääntöisesti tulleet tutuiksi liikeradat, joita ohjaajat teettävät liikunnassa. Tällöin tulkkauksesta johtuvia ongelmiaakaan ei juuri ollut. Tulkki D sanoi asiaan vaikuttavan paljon se, kuinka asiakas ottaa vastaan tulkkauksia. Esimerkkinä hän mainitsi, että jos asiakas on aiemmin nähnyt liikkeet, niin näkökyvyn mentyä tämä pystyy hahmottamaan liikkeet edelleen.

Haastatteluaineistosta nousi esille, että samat asiat saatettiin kokea sekä tulkkauksista sujuvoitaviksi että tulkkauksista vaikeuttaviksi asioiksi. Olen otsikoinut nämä *hyvä käytänne/haaste*. Yksi näistä oli paritulkkauksia. Lisäksi muun muassa, se, että tulkki ei aina tiennyt, esittääkö hän liikaa omaa tulkintaansa tulkatessaan.

Hyvä käytänne/haaste: paritulkkauksia

Sekä kuurosokeat henkilöt että tulkit kertoivat haastatteluissa pääsääntöisesti yhden tulkin riittäväksi liikuntatilanteiden tulkkauksessa. Tulkit ja kuurosokeat mainitsivat myös, että useimmiten paritulkkauksia sekoittaa liikuntatilanteissa. Poikkeuksena tästä, tulkki C koki paritulkkauksen voimavarana, jota pitäisi käyttää enemmän. Tämä varuksella, että asiakkaalle sopii se, että toinen tulkeista esimerkiksi piirtää selkään toisen tulkatessa. Kuurosokea 3 koki yleensä yhden tulkin riittävän liikuntatilanteissa, lukuun ottamatta tilanteita, joissa hän ei itse näe kunnolla. Tällöin toinen tulkki voi tulkata kielten välillä ja toinen piirtää selkään.

Hyvä käytänne/haaste: tulkitseeko tulkki liikaa

Tanssitunnilla voi tulkki A:n mukaan lyhyesti kuvailla, jos siihen jää aikaa. Jos tunnilla soitetaan kepeätä huilumusiikkia ja askelluksen on tarkoitus olla kepeä, niin tulkki A sanoi saattavansa kuvailla kappaletta kevyeksi pirteäksi kappaleeksi. Tämä siksi, että asiakas saisi vihjeitä äänimaailmasta, jotka voisivat tukea liikkeen hahmottamista. Tulkki A sanoi kappaleen kuvailun olevan pitkälti hänen omaa tulkintaansa, joten hän pitää hieman harmaana alueena sitä, tulisiko tulkin tehdä kuvailua. Toisaalta tulkki A sanoi ajattelevansa sen olevan ihan sallittua kuvailua, ja jos se voi tukea asiakkaan liikkeiden hahmottamista, niin hän kertoo tekevänsä sitä.

Hyvä käytänne/haaste: asiakkaiden yksilöllisyys – sovitut tavat

Tulkki B kertoi käyttävänsä kosketusta joidenkin asiakkaiden kanssa sen merkiksi, että liike vaihtuu. Yksi kosketus olkapäälle kertoo asiakkaalle, että liike vaihtuu kohta ja kaksi sen, että nyt vaihtuu. Joidenkin asiakkaiden kanssa tosin yksi kosketus olkapäälle saattoi tulkki B:n mukaan aiheuttaa sen, että he lopettavat liikkeen tekemisen kokonaan ja keskittävät huomionsa siihen, mitä tilanteessa tapahtuu. Tulkki B kertoi, että jokaiselle asiakkaalle on erilaiset tavat ja ne riippuvat siitä, kuinka asiakkaan kanssa sovitaan tehtävän.

Hyvä käytänne/haaste: kosketukseen perustuvat menetelmät, osa asiakkaista toivoo kosketukseen perustuvia menetelmiä, osa ei

Kuurosokea 3 sanoi liikkeiden hahmottamista helpottavan, jos tulkki tulkkaa taktiilisti ja ohjaa käsistä liikettä. Myös selkään piirtämistä kuurosokea 3 sanoi pitävänsä hyvänä, mikäli se vain on tilanteessa mahdollista.

Ensimmäinen lähtökohta tulkki B:n mukaan siihen mitä menetelmää käytetään liikkeiden kuvailussa, on se haluaako asiakas häntä kosketettavan. Tulkki B sanoi, että kaikki asiakkaat eivät pidä koskettamisesta. Myös tulkki C kertoi välttävänsä kehollista koskettamista, kun asiakkaasta huomaa, että tämä ei pidä koskettamisesta tai asiakas ei esimerkiksi ole tottunut keholle piirtämiseen.

7 POHDINTA

Tutkimuskysymysteni kattava teema oli millaisia ovat liikunnan ja liikkeiden tulkkaukseen liittyvät haasteet ja hyvät käytänteet kuurosokeiden liikuntatilanteissa. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kartoitti viittomakielen tulkkien ja kuurosokeiden henkilöiden kokemuksia siitä, minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen vesijumpassa. Toinen tutkimuskysymykseni kartoitti viittomakielen tulkkien ja kuurosokeiden henkilöiden kokemuksia siitä, minkälaiset seikat vaikuttavat kuurosokeille tulkkauksen sujuvuuteen muissa liikuntatilanteissa.

Tein siis tutkimuskysymyksissä jaon vesijumpaan ja muihin liikuntatilanteisiin. Jako oli tarpeellinen, koska havainnointiaineiston keräsin ainoastaan vesijumpasta. Haastatteluissa sekä viittomakielen tulkkien että kuurosokeiden henkilöiden kanssa keskusteltiin myös muista liikuntatilanteista kuin vesijumpasta.

Haastattelin kahdeksaa ihmistä ja havainnoin kolmea ihmistä. Tutkimusjoukkoni oli suhteellisen pieni, joten tulokset eivät sinänsä ole yleistettävissä. Kuurosokeat ovat myös hyvin heterogeeninen ryhmä ja tulkkkaus on aina jokaiselle kuurosokealle asiakkaalle yksilöllistä. Hyvien käytänteiden esiin nostaminen on kuitenkin varmasti hyödyllistä. Osa niistä voi olla myös yleistettävissä ja käytettävissä muillekin kuurosokeille henkilöille tulkatessa. Jos ei täysin samanlaisena, niin ainakin hieman muokattuina. Näin ne vastaavat paremmin kuurosokeiden henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin. Kannustan sekä tulkkereita että asiakkaita kokeilemaan. Myös tulkkauksen sujuvuuteen vaikuttavat haasteet on hyvä tiedostaa. Osan tulkkauksen haasteista voi välttää, kun on tietoinen niistä. Kun haasteet ovat tiedossa, tulkit ja asiakkaat voivat miettiä ratkaisuja tulkkauksen haasteisiin. Tämä auttaa osaltaan tulkkauksen sujuvoittamisessa.

Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tulkkauksen sujuvuuteen vaikuttavista seikoista vesijumpassa on tulkin sijoittuminen tulkkauksutilanteessa altaassa siten, että hän näkee vaivattomasti ohjaajan. Tulkin ja asiakkaan sekä tilanteen tuttuus molemmille ja sovitut käytännöt tulkin ja asiakkaan välillä ovat olennainen sujuvuuteen vaikuttava seikka. Myös vesijumpassa käytössä olevien liikuntavälineiden hyödyntämi-

nen tulkkauksessa sujuvoitti tulkkausta. Esteitä sujuvalle tulkkaukselle tilanteeseen toi kuurosokean asiakkaan kuulemisvaikeudet altaassa ilman kuulolaitteita. Myös tulkin ja asiakkaan vedessä oleminen toi omat haasteensa tulkkaukseen. Näitä olivat se, että tulkki ei näe altaassa veden läpi asiakkaan jalkojen liikettä. Tällöin tulkin on vaikea varmistua siitä, onko asiakas vastaanottanut tulkkauksen niin kuin tulkki sen tarkoitti kun tulkki ei tiedä tekeekö asiakas liikettä oikein vai väärin. Myös jalkojen liikkeiden näyttäminen saattaa vedessä olla hankalaa. Tällöin on kehitettävä vaihtoehtoisia tapoja tulkkaukseen kuten sormien liikkeillä jalkojen liikkeiden tulkkauks.

Vastaus toiseen tutkimuskysymykseen tulkkauksen sujuvuuteen vaikuttavista seikoista muissa liikuntatilanteissa on aiheen tuttuus tulkille, tulkin omat liikunnalliset taidot, riittävä visuaalisuus viittomakielelle päin tulkkauksessa ja tausta, josta asiakas erottaa tulkkauksen. Myös se koettiin tulkkausta sujuvoittavaksi, että asiakas poimii liikkeen ohjaajalta tulkin sijaan, jolloin tulkin virhesuoritusten riski vähenee. Asiakkaalle tuttu ympäristö vähentää tulkin käytön tarvetta, mikä koettiin myös tulkkauksilannetta sujuvoittavaksi. Myös se, että tulkki huomioi liikkeen tulkkauksesta esimerkiksi sen painavuuden tai keveyden, sujuvoittaa tulkkausta. Liikkeen tulkkauksesta ei siis riitä pelkän liikeradan tulkkauks.

Haasteita tulkkauksen sujuvuuteen toi aiheen vieraus tulkille, turvallisuusnäkökohdat, erilaiset liikkeet eri kehonosilla, kielellisen tulkkauksen puute, tulkkauksesta seuraavat asiakkaan liikkeiden hahmottamisen ongelmat. Tulkin ja asiakkaan eri sukupuoli mainittiin yhdeksi haasteeksi. Yhdeksi keskeisimmäksi haasteeksi koettiin asiakkaan näkötilanne ja asiakkaan toiminnallisen näön hyödyntäminen tulkkauksessa. Tulkin ei myöskään ollut aina helppo tietää, mikä tieto asiakasta tulkkauksilanteessa hyödyttää, esimerkiksi ulkoillessa kaltevuuksien ilmoittamisessa. Tutkimuskysymykseen on myös vastauksia, jotka eivät ole yksiselitteisesti luokiteltavissa hyväksi käytänteiksi tai haasteiksi. Näitä olivat paritulkkauks ja se, milloin tulkkauks muuttuu tulkin omaksi tulkin kinnaksi, asiakkaiden yksilöllisyys ja siitä seuraava tulkkauksikäytänteiden erilaisuus jokaiselle. Osa kuurosokeista asiakkaista esimerkiksi toivoo käytettävän kosketukseen perustuvia menetelmiä, osa taas ei halua niitä käytettävän.

Pölönen ihmettelee kuinka vähän huomiota on kiinnitetty kuurosokean henkilön mahdollisuuksiin ohjeistaa tulkin toimintaa (Pölönen 2004, 10). Opinnäytetyöni perusteel-

la vaikuttaisi, että tulkin ja tulkin käyttäjien välistä vuoropuhelua olisi edelleen syytä korostaa. Ensimmäisessä havainnoimassani tulkkaustilanteessa tulkki ja asiakas olivat toisilleen tutut, mutta tulkkaustilanne ei ollut tulkkille tuttu. Tulkki ja kuurosokea asiakas olisivat voineet ennen tulkkausta keskustella asiakkaalle toisen tulkin kanssa vakiintuneista tulkkauskäytännöistä vesijumpassa. Tämä olisi varmasti sujuvoittanut tulkkausta. Haastatteluissa tulkin ja asiakkaiden välinen vuoropuhelu ei noussut juuri esille yksittäisiä mainintoja lukuun ottamatta. Vuonna 2004 tehdyssä kyselyssä tulkeille sujuvasta tulkkauksesta kuurosokeille todetaan myös, että asiakkaista yli 70 % oli esittänyt tulkeille toiveita toimintatavoista vain harvoin tai joskus. Tällöin oletuksille ja erehdyksille jäi liian paljon tilaa. (Lahtinen & Marttila 2004, 58.)

Tosiasiallisesti kuurosokealla henkilöllä on omia tulkkaukseen liittyviä erityispiirteitä, jotka tulkin on hallittava, jotta hän voi hoitaa tilatun tulkkaustapahtuman kaikilta osin asiakkaan tarpeiden mukaisesti (Pölönen 2004, 9-10). Tämä puhuu puolestaan myös tulkin ja asiakkaan vuoropuhelun lisäämisen merkityksestä. Kuurosokea henkilö on asiantuntija omista tulkkaukseen liittyvistä erityispiirteistään. Kun nämä tulevat esille vuoropuhelun kautta, tekee se tulkkauksesta sujuvampaa. Ensimmäisessä havainnoimassani tulkkaustilanteessa tulkki ei oletettavasti ollut tietoinen asiakkaan tulkkaukseen liittyvistä erityispiirteistä. Tässä tapauksessa asiakkaan näkökyvystä ja toiminnallisesta näöstä vesijumpan tulkkaustilanteessa. Tulkki tulkkasi useamman kerran liikettä viittomalla kapeaan näkökenttään. Hän kuitenkin lopetti viittomisen kesken ja siirtyi tulkkamaan tietoa jumppavälinettä hyödyntäen taktiilisti. Oletettavasti siksi, että tulkki havaitsi, ettei asiakas näe tilanteessa kapeaan näkökenttään viittomista.

Liikunnan harrastamisen yksi motiivi on, että kunto kasvaa (Rintala, Huovinen & Niemelä 2012, 40). Tulkin on tärkeää huomioida tämä liikkeitä näyttäessään. Toisella kuvauskerralla havainnoimani tulkki näytti liikkeet voimakkaammalla intensiteetillä kuin ensimmäisen kerran tulkki. On mahdollista, että tulkin suurempi intensiteetti liikkeitä näyttäessä kannusti asiakasta tekemään liikkeitä reippaammin. Huomasin, että asiakas vaikutti tekevän toisella havainnoimallani kerralla liikkeitä reippaammin kuin ensimmäisellä kerralla. Toki asiakkaan tehokkaampi tekeminen jälkimmäisellä kerralla voi johtua monesta muustakin asiasta kuin tulkkauksesta, esimerkiksi vireystilasta. Joka tapauksessa tulkin on syytä huomioida asia. Myös kaikki haastattelemani viittomakielen tulkit mainitsivat liikkeiden intensiteetin haastatteluissa.

Havainnoimalleni kuurosokealle asiakkaalle oli tärkeää tietää tekeekö hän liikkeet oikein. Jälkimmäisellä kerralla havainnoimani tulkki tiesi tämän, tulkkaahan hän samalle asiakkaalle lähes viikoittain samassa vesijumpassa. Tulkki näyttikin lähes jokaisen liikkeen kohdalla asiakkaalle tämän tekevän oikein eikä asiakkaan näin ollen tarvinnut kysyä asiaa niin usein kuin ensimmäisellä havainnoimallani kerralla. Onkin tärkeätä sopia asiakkaan kanssa, haluaako hän palautetta automaattisesti liikkeiden oikeasta suoritustavasta tai jostakin muusta itselleen tärkeästä asiasta ja millä tavalla. Tämä mahdollistaa asiakkaan paremman keskittymisen liikuntaan ja pidentää liikuntaan käytettävissä olevaa aikaa, kun asiakkaan ei tarvitse varmistella itselleen tärkeää asiaa.

Oli mielenkiintoista havaita, että samat asiat voitiin kokea sekä hyviksi käytänteiksi että haasteiksi tulkkauksessa näkökulmasta riippuen. Kuurosokeiden asiakkaiden heterogeenisyys ja yksilöllisyys tuovatkin omat haasteensa tulkkaukseen (Lahtinen 2006, 182). Esimerkiksi, jos kuurosokea asiakas ei pidä koskettamisesta ja tulkki välttää tämän takia asiakkaan koskettamista, asian voi nähdä kahdella eri tavalla. Haasteena, koska kosketukseen perustuvat tulkkauksen menetelmät on karsittava tulkkauksilanteesta pois ja niiden tilalle on keksittävä jokin muu tapa tulkata. Toisaalta, asiakas ei varmasti ole tyytyväinen tulkkaukseen, jos tulkki koskettaa asiakasta hänen tahdostaan huolimatta. Asiakkaan tyytyväisyyttä siis nostaa, jos kosketukseen perustuvia menetelmiä ei tulkkauksessa käytetä. Näin samasta asiasta tulee haaste tai hyvä käytäntö.

Tulkipari voi parantaa paitsi tulkkauksen laatua myös laadun arviointia (Laine 2006, 161). Yleensä paritulkkaukseen koetaan tarpeelliseksi varsinkin tulkkien näkökulmasta. Liikuntatilanteet näyttivät muodostavan mielenkiintoisen poikkeuksen paritulkkaukseen. Sekä kuurosokeat asiakkaat että tulkit kokivat lähes yksimielisesti yhden tulkin riittävän liikunnan tulkkauksilanteissa. Molemmat ryhmät kokivat paritulkkauksen kuurosokeille tulkkauksessa liikuntatilanteissa jopa sekoittavan sekä tulkkauksilanteita että asiakkaita.

Jälkimmäisessä havainnoimassani tulkkauksilanteessa se, että tulkki jakoi liikkeen osiin, näytti olevan toimiva tapa. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että muutkin tulkit

käyttävät tätä tapaa. Liikkeen jakaminen osiin on yksi tulkkausta sujuvoittava käytäntö. Toki on huomioitava asiakkaiden yksilöllisyys. Kuulonäkövamma on jokaisella erilainen, joten tulkkaustarpeet vaihtelevat. Luonnollisesti myös asiakkaiden persoonallisuus ja liikunnallisuus vaikuttavat siihen, minkälaisen tulkkauksen he kokevat hyödyttävän itseään liikunnassa.

Huomasin jälkikäteen haastatteluaineistoja purkaessani kertoneeni haastateltaville tekeväni opinnäytetyötä liikunnan ja liikkeiden tulkkauksesta ja kuvailusta. En ole aivan varma osasinko avata haastateltaville termin liikkeiden kuvailu tarpeeksi hyvin haastattelujen alussa. Kuvailu voi olla myös sanana harhaanjohtava, muitakin tapoja tulkata liikettä kun on. On siis mahdollista, että haastateltavat olisivat pohtineet liikkeiden tulkkausta laajemmin, jos en olisi käyttänyt haastatteluissa liikkeiden kuvailu –termiä. Tutkimuskysymykseni muuttuivat haastattelujen tekemisen jälkeen. Tämä on melko tyypillistä opinnäytetöille, mutta on mahdollista, että olisin pohtinut haastattelu-teemoja ja –kysymyksiä hieman toisin, jos tutkimuskysymykseni olisivat säilyneet samoina. Haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen teemoittaessani tuloksia havaitsin, että jotkut asiat olisivat käyneet eri haasteiden tai hyvien käytänteiden alle. Välillä olikin vaikea tehdä rajausta, minkä haasteen tai hyvän käytänteiden alle sijoittaisin jonkin tuloksista esille nousseen asian. Joku muu olisi voinut päätyä erilaiseen rajaukseen. Siksi tekemääni jaottelua ei kannata nähdä ainoana oikeana.

Tutkimusjoukossani ei ollut mukana lainkaan taktiiliviittomista vastaanottavia asiakkaita. Heidän kokemuksiaan liikkeiden tulkkauksesta liikuntatilanteissa voisi tutkia tutkimukseni jatkotutkimusaiheena. Toisena jatkotutkimusaiheena voisi tutkia liikkeiden tulkkausta tilanteissa, joissa tulkkauksen vastaanottaja ei itse osallistu liikkeen tekemiseen kuten liikuntatilanteissa. Tulkkauksen tarkoitus olisi tuottaa vastaanottajalle elämyksiä ja liikkeiden tulkkaus olisi olennainen osa tätä tulkkauskokonaisuutta. Tällaisia tulkkaustilanteita ovat esimerkiksi esittävään taiteeseen sekä urheiluun liittyvät tulkkaustilanteet kuten teatteri, sirkus sekä alueelliset, kansalliset ja kansainväliset urheilukilpailut. Kolmas mahdollinen jatkotutkimusaihe olisi liikkeen kuvailu opetustilanteissa, esimerkiksi kun äidinkieleltään suomenkielinen kuurosokea alkaa opetella viittomia ja viittomakieltä. Olisi hyvä tutkia, kuinka viittomien liikkeen, orientaation ja paikan hahmottaminen sekä tulkkaus ja kuvailu tapahtuvat, kun näkö on joko heikko tai sitä ei ole lainkaan.

LÄHTEET

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Kotimaisten kielten keskus 2015. Kielet. Viitattu 26.4.2015.

<http://www.kotus.fi/kielitieto/kielet>

Kovanen, Merja & Lahtinen, Riitta 2006. Kohdataan ja kommunikoidaan. Tietoa taktiiviittomisesta ja sen opettamisesta. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A5 2006.

Kurkela, Reijo 2015. Havainnointi. Tilastokeskus. Viitattu 23.3.2015.

<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/03/01/>

Kurkela, Reijo 2015. Teemahaastattelu. Tilastokeskus. Viitattu 23.3.2015.

<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 60. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Helsinki: Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Lahtinen, Riitta 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille. Selvitys kuurosokeiden tulkinnon käytön kokemuksista. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja B2 / 2004.

Lahtinen, Riitta & Marttila, Jaana 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille 2. Selvitys tulkeille tehdystä kyselystä. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja B2 / 2004.

Lahtinen, Riitta 2006. Kuurosokeille tulkkaus – haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura Oy, 182-198.

Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Omakustanne.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010)

Mesch, Johanna 2000. Kuurosokeiden viittomakielestä. Teoksessa Anja Malm (Toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura Oy, 216-226.

- Mesch, Johanna 2004. Viitotaan yhdessä. Tietoa taktiilista viittomakielestä. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A3 2004.
- Pölönen, Pirkko 2004. Ajatuksia tulkkipalvelujen käyttäjien haastattelusta. Teoksessa Riitta Lahtinen Sujuva tulkkaus kuurosokeille. Selvitys kuurosokeiden tulkinkäytön kokemuksista. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja B2 / 2004.
- Rintala, Pauli & Huovinen, Terhi & Niemelä, Satu 2012. Soveltava liikunta. Liikuntatieteellinen Seura. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 168.
- Rouvinen, Ritva 2014. Kuurosokeusmääritelmää päivitetään. Tuntosarvi. Suomen Kuurosokeat ry:n järjestölehti (40) 6-7/2014, 4-5.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Kuuloaistilla eli audiitiivisesti vastaanotettavat menetelmät. Viitattu 28.4.2015.
http://kuurosokeat.fi/menetelmat/kuuloaisti_auditiivinen.php
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Kuurosokeiden kommunikaatiomenetelmät. Viitattu 26.4.2015. <http://kuurosokeat.fi/menetelmat/index.php>
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Kuurosokeiden määrä Suomessa. Viitattu 26.4.2015. <http://kuurosokeat.fi/maara/index.php>
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Näköaistilla eli visuaalisesti vastaanotettavat menetelmät. Viitattu 28.4.2015. http://kuurosokeat.fi/menetelmat/nakoaisti_visuaalinen.php
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Tietoa kuurosokeudesta. Viitattu 26.4.2015. <http://kuurosokeat.fi/tietoa/index.php>
- Suomen Kuurosokeat ry 2015. Yhteispohjoismainen kuurosokeuden määritelmä. Viitattu 26.4.2015. <http://kuurosokeat.fi/maaritelma/index.php>
- Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO (liite 1)

(Kuurosokeat)

- Miten tulkkaus on järjestetty liikunnassa?
- Montako tulkkia? Mitä tulkit ovat tehneet, jos tulkkaus on ollut paritulkkausta? Onko yksi vai kaksi tulkkia parempi ja millaisissa tilanteissa?
- Onko liikuntatilanteissa liikkeiden hahmottamisessa ongelmia? Jos, niin millaisia?
- Milloin koet liikkeen kuvailun helposti/vaikeasti ymmärrettävänä? Miksi? Esimerkkitalanne/liike?
- Jos jonkin liikkeen hahmottamisessa oli ongelmia, kuinka tulkin olisi ollut hyvä kuvailla liike?
- Missä tilanteissa toivot liikettä kuvailtavan kehollisesti? Milloin toivot käytettävän sanallista/viitottua kuvailua?
- Kuinka tiedät, miten kauan jotakin liikettä tehdään? Lukumäärän kertominen, merkki keholle tms.
- Vinkit liikkeiden kuvailuun altaassa ja kommunikaatiotapa altaassa

(Tulkit)

- Millaisissa liikuntatilanteissa olet ollut tulkkaamassa kuurosokeille asiakkaille? (Sisätilat, ulkotilat, eri vuodenaikoina)
- Miten tulkkaus on järjestetty liikunnassa? Paritulkkaus vai yksin?
- Jos pari, niin kuinka olette tulkanneet, mitä informaatiota kumpikin tulkeista on antanut asiakkaalle? Samanaikaisesti vai eri aikaan ja miksi?
- Koetko asiakkailla olevan liikuntatilanteissa liikkeiden hahmottamisessa ongelmia? Jos, niin millaisia?
- Missä tilanteissa käytät liikkeen kehollista kuvailua? Missä tilanteissa käytät ainoastaan sanallista/viitottua kuvailua?
- Milloin liikkeen kuvailu tuntuu helpolta/vaikealta? Miksi? Esimerkkitalanne/liike?
- Ajatuksia liikkeen sisällöstä: kuinka painotat liikkeen terävyyttä, pehmeyttä, nopeutta, hitautta, keveyttä, raskautta, rytmiä ja niin edelleen.
- Miten ilmaiset asiakkaalle liikkeen keston?